

ATTAC: RAPPORT FRA LANDSMØTET

Utveier

Nr. 1 2011

Et medlemsblad utgitt av %attac

RALLY DAKAR: Rapport fra World Social Forum

Høyrepopulistiske partier vokser i oppgangstider

WikiLeaks og Norge

Utveier har vært på teater: Enron

Finanskrisen rammer

EUROPA: Les om studentopprør over Europa. Les om fagbevegelsen som motkraft til krisen. Og er eurosamarbeidet løsningen eller årsaken til Europas utfordringer?

UTVEIER: INNHold

KOMMENTAR: Håp for Europa – og Attac 4

Rally Dakar 2011 5

WikiLeaks og Norge 8

TEMA: Den europeiske union 11

KOMMENTAR: Hold kjeft velgere! 15

Rasismen gror i oppgangstider 28

ANMELDELSER 32

Ansvarlig redaktør: BENEDIKTE PRYNEID HANSEN/benedikte@attac.no • **Redaktør:** TERJE KARLSEN/terje@attac.no
I redaksjonen dette nummer: Emilie Ekeberg, Bodil Chr. Erichsen, Sjur C. Papazian, Torkil Hvidsten, Sveinung Holien og Anja Askeland.
Utgaven er støttet av: Utenriksdepartementet.

Kontakt: Attac Norge, Osterhausgata 27, 0183 Oslo • Telefon: 22 98 93 04 • E-post: attac@attac.no • Web: www.attac.no / utveier.attac.no

Layout: Redaksjon 25/Ellen Renberg • **Trykk:** Merkur Trykk • **Forsidefoto:** Eivind Hageberg / Attac Blindern • **Baksidefoto:** Attac Tyskland
Sitér oss gjerne, men oppgi kilde. Signerte artikler representerer ikke nødvendigvis Attac Norges eller Attac Utveiers syn.

Re-regulering eller deregulering?

MENS DET SNAKKES OM RE-REGULERING og innføring av kapitalkontroll i nord, jobbes det samtidig med fortsatt deregulering og liberalisering i bilaterale og multilaterale frihandelsforhandlinger.

TIÅR MED LIBERALISERING og deregulering av finansmarkedene skapte en krise som har kostet millioner av mennesker jobbene sine, og som har ført til økt fattigdom i alle deler av verden. Krisen er et direkte resultat av at vestlige selskapers rett til fri etablering og investering har fått gå foran hensyn til mennesker og miljø. Da det internasjonale finanssystemet kollapset i 2008 kom kapitalkontroll igjen på agendaen.

BEDRE FINANSREGULERING står tilsynelatende øverst på dagsorden i både G20, EU og IMF, og her hjemme i Norge. Men samtidig som behovet for mer stabile markeder og finansregulering promoteres høyløst, foregår det diametralt motsatte forhandlinger andre steder. Gjennom bilaterale frihandelsavtaler og i GATS (General Agreement on Trade in Services) har det de siste årene blitt forhandlet om fortsatt deregulering og liberalisering av handel med finanstjenester, som om finanskrisen aldri fant sted.

DE SAMME LEDERNE som er enige om at bedre finansregulering må til sier samtidig at det ikke er noen grunn til at frihandelsforhandlinger og -avtaler skal endre på sedvanen å liberalisere finanstjenester. Fra WTO-sekretariatet argumenteres det med at årsakene til finanskrisen på ingen måte har sammenheng med liberaliseringen av finanstjenester.

FINANSKRISA VISTE hvordan flere typer finansprodukter var risikofylte, spekulative og økte ustabiliteten i markedet. Flere av produktene, blant annet hedgefondsaktiviteter og OTC-derivathandel, har gjennom GATS blitt liberalisert i 19 EU-land. Så snart et produkt er inkludert i et lands GATS-forpliktelser kan det kun forbyes, nasjonaliseres eller modifiseres om landet kompensere andre WTO-lands økonomiske tap som følge av tapte investeringer etter reglendingene. De foreslåtte finansreformene i EU ville derfor bli veldig kostbare om EUs handelspartnere skulle be om kompensasjon ved innføring av disse. Dette er en alvorlig hindring for innføring av finansreform.

NÅR ET LAND HAR INNGÅTT FORPLIKTELSER om å liberalisere hele eller deler av finanssektoren fjernes muligheten til å favorisere innenlandske tilbydere av finanstjenester over utenlandske, og dermed forsvinner viktig politisk handlingsrom. Dette er særlig kritisk for fattige land som har behov for å styrke egen tjenestesektor. Muligheten til selv å velge utenlandsk tjenestetilbyder forsvinner også på grunn av prinsippet om Most Favoured Nation, prinsippet om at andre lands tjenesteleverandører skal behandles likt. Det er også grunn til å tro at redningspakken som ble utbetalt etter krisen var ulovlig etter WTOs regler. Disse ga konkurransefortrinn til innenlandske banker over banker fra land som ikke kunne betale ut sine institusjoner.

I STEDET FOR Å LÆRE AV ERFARINGENE fra finanskrisen videreføres og forsterkes reglene som sørget for økende spredning av risikofylte finansprodukter i det internasjonale finansmarkedet. Her hjemme forhandles det om bilaterale frihandelsavtaler med blant annet India, Kina og Indonesia, og EFTA-Colombia/Peru-avtalen legges mest sannsynlig fram for Stortinget i løpet av våren. Her er det grunn til å legge press på regjeringa for å sørge for at Norges offensive interesser i forhandlingene erstattes med posisjoner som tar sosiale og miljømessige hensyn.

BENEDIKTE PRYNEID HANSEN,
leder Attac Norge

Håp for Europa – og Attac

NORGE HAR AVHOLDT to folkeavstemninger om norsk medlemskap i EU, den første i 1972, den andre i 1994. Begge ganger sa flertallet nei. 1972 var to år før jeg ble født, men i 1994 studerte jeg ved Universitetet i Bergen, og arbeidet dag og natt for nei-siden. Jeg tror aldri jeg seriøst vurderte å si ja den gangen. Å snu ryggen til Unionen fulgte liksom naturlig om man befant seg på venstresiden. Som jeg så det da, ville alle gode formål – forsvaret av demokrati og velferdsstat, kampen mot sosial ulikhet og miljødeleggelse – være best tjent med et nei til EU. For EU betydde nyliberalisme i min verden, og nyliberalisme var jeg mot.

På festen om kvelden folkeavstemningsdagen, sang vennene mine og jeg «seier'n er vår». Og seieren var vår – og den var det ikke. Norge skulle i årene som fulgte forbli ikke-medlem, men gjennom EØS ble vi innlemmet i EUs indre marked. Nøyaktig de samme lovene som mange av oss på nei-siden hadde avvist som nyliberale, ble med ett del av norsk lov likevel.

DET VAR IKKE FØR NOEN ÅR

SENERE at jeg fullt ut forsto hvor splittet venstresiden var i sin tilnærming til EU. 2001 tilbrakte jeg ved et universitet i New York. Der møtte jeg sosialdemokrater, radikalere og liberalere med tøffe spørsmål. For eksempel: Hvordan aktet norsk venstreside nå å få satt omfordeling og miljø på den politiske dagsorden i Europa? Ville ikke Brussel tross alt høre mer på medlemmer enn på ikke-medlemmer? Hvis ideen var å parkere EU

og jobbe direkte gjennom FN, hvilken strategi hadde vi? En eksklusiv allianse med utviklingslandene ville aldri monne.

VIDERE, OM NORSK VENSTRESIDE

nå engang var så ivrige etter å forsvare den nordiske sosiale modellen, hvorfor ikke forsvare den sammen med egalitarister fra overalt i Europa, på den arena der de reelle beslutningene om denne modellens fremtid fattes?

Og sist, men ikke minst: Ville Europa bli et bedre sted uten EU? Hvis jeg ikke mente det, hvordan kunne jeg i så fall forsvare Norges opptreden som gratispassasjer? Hvordan kunne jeg forsvare at Norge nøt fruktene, økonomisk, politisk, sikkerhetsmessig, av det fellesskap andre europeiske stater bygget opp, uten å bidra i samme monn?

Jeg kunne det ikke da – og jeg kan det heller ikke nå. Jeg har vært for norsk EU-medlemskap i flere år nå.

HVORDAN «MITT EUROPA» SER UT

I 2011? Det føles nesten litt ufortjent å skulle snakke om «mitt Europa» for meg, som norsk; vi jo har sagt nei til Europa, helt frivillig, to ganger. Skulle jeg likevel si noe om hva jeg ønsker, er det, kort sagt, et mer demokratisk og sosialt Europa.

Organisasjoner som Attac spiller her en avgjørende rolle, tror jeg. Attac organiserer folk fra ulike miljøer og grupperinger – sosialdemokrater, sosialister, sosial-liberalere, radikalere, feminister og andre. Det de har til felles er ønsket om økt politisk styring og demokratisk kontroll over en stadig mer

globalisert økonomi. EU er i denne sammenheng et vesentlig redskap – det vil si, Unionen kan bli det, men blir det ikke, og kommer aldri til å bli det, uten press og krav nedenfra om mer demokrati og en annen politikk. Bevegelser og organisasjoner kan her alliere seg med sympatiserende krefter internt. Et aktuelt eksempel er finanstransaksjonsskatten. Etter lobbying fra blant andre Attac vedtok nylig Europaparlamentet et forslag om å implementere finanstransaksjonsskatt i EU, samt å fremme en slik skatt på globalt nivå. Saken ligger nå hos EU-kommisjonen, som foreløpig sier nei.

DEN ILLUSTRERER DERMED også det presserende behovet for demokratisk institusjonell reform i EU. Når et demokratisk flertall vil ha finanstransaksjonsskatt bør ikke kommisjonæren for skattlegging ha myndighet til å si nei.

CATHRINE HOLST
Sosiolog, redaktør og Attac-medlem

RALLY DAKAR 2011

En rapport
fra World
Social Forum
i Dakar,
Senegal

TEKST OG FOTO PETTER YTTERSTAD

Fra åpningsmarsjen under WSF,
søndag 6. februar.

EN HELT SPESIELL KONTEKST

Vi skriver lørdag 5. februar 2011. Boeing-flymaskinen fra *Air Italia* er på vei fra Brussel til Dakar og mange av passasjerene er i samme ærend som meg. De skal delta på World Social Forum 2011 som i år finner sted i Senegal, lengst vest på det afrikanske kontinentet. Sidekameraten tilhører en marokkansk frivillig organisasjon og vi kommer raskt i prat om årets forum. Jeg spør ham om han tror begivenhetene i Tunisia og Egypt vil påvirke årets forum. Han svarer bryskt at der er absolutt ingen forbindelse. Jeg bytter derfor tema, men det skal vise seg at han tok grundig feil.

ÅPNINGSMARSJEN

Søndag gjør Attac avtale internasjonalt om å møtes om formiddagen utenfor den store moskeen midt i Dakar. Timer før åpningsmarsjen skal starte ser vi tunisiske og egyptiske flagg vaie blant deltakerne og forumets egne sikkerhetsvakter gjør forsøk på å dempe egyptere som kommer med slagord mot Mubaraks regime. Rivaliserende grupper fra Marokko tørner også sammen, verbalt sett, og byr på flere utfordringer. Så vokser folkemengden. Det kommer kvinneaktivister fra Kenya i fargerike festdrakter, De papirløse organisasjon ankommer ikledd refleksvester, og lokale dansegrupper opptre, akkompagnert av senegalesiske *Sabar*-trommer i alle varianter. Den store folkemengden gjør at vi holder oss tett til Attac-seksjonen, som er lett

Den internasjonale Attac-seksjonen under åpningsmarsjen på WSF.

synlig med de røde og hvite flaggene. Hvorfor er jeg den eneste med oransje Attac-flagg? Det er karnevalsstemning og en glede å se at så mange senegalesiske familier står langs ruta og lar seg påvirke. Jeg tar bilde av noen gutter som tar en pause i fotballspillet, til ære for utenlandske aktivister eller for dem: turister.

BLÅMANDAG

Mandagens registrering på *Université Cheikh Anta Diop* blir en prøvelse for både arrangører og deltakere. Vi bruker lang tid i kø, men verst er det for de fire personene som sitter foran

Noen barn i Dakar tar pause i fotballspillet og lar seg fotografere «les bras ouverts» - med åpne armer.

hver sin utrangerte stasjonære PC og leter etter navn. Hvem har forhåndsbetalt? Hvem kan veksle euro mot CFA? Hvem kan oversette fra fransk til engelsk? Men dette er å regne som bagateller sammenliknet med den store kollisjonen som inntreffer når alle møter, seminarer og konferanser skal kjøres igang. På grunn av streik og forskyvning av undervisning er universitetet er ikke helt frigjort for World Social Forum. Det blir romkaos og både Dakar-studenter og forumsdeltakere frustreres av avlysninger og uannonserte endringer. Jeg er ikke alene om å gi opp å finne møtene som står i programmet og ender opp med å velge lokale og tema litt på måfå. De største møtene, med navn som Susan George, Naomi Klein, Samir Amin og Martine Aubry, går meg hus forbi. Heldigvis er det bred nyhetsdekning på RTS, *Radio Télévision Sénégalaise*, som jeg følger fra hotellrommet senere på kvelden.

NEDTUR OG OPPTUR

Lokaliseringen for Attac Norges møte tirsdag blir annonsert 2 timer etter at møtet skulle starte og vi må dra på smilebåndet når vi omsider finner vårt tildelte telt, ribbet for plaststoler. Den norske delegasjonen kompenseres de neste dagene med å ta ordet på andre beslektede møter og

forsker/forfatter Helge Ryggvik får betalt for sine mange innlegg idet en kvinne med mørke solbriller prikker ham på skuldra og spør diskret: «Excuse me, could I have a copy of your report?». Den nylig oversatte artikkelen deles ut, men det er først etterpå at Herr Ryggvik får vite om den mystiske damens identitet: Naomi Klein. Viktigst er likevel responsen fra de mange afrikanske delegatene, som alle uttrykker stor interesse for norsk forvaltning av naturressurser før oljefondets tid. Proteksjonistiske tiltak og investeringer i offentlig sektor og i infrastruktur vil være god medisin for mange afrikanske land som sitter på enorme naturressurser. Men innføringen av en slik politikk har krevd og vil kreve folkelig press nedenfra og sterke fagforeninger.

MIGRASJONSSPØRSMÅLET

I uken forut for Forumet har det vært migrasjonsseminar i Dakar. Det jobbes med et *Migration Charter*, basert på prinsippet om at mennesker skal ha frihet til å ferdes og å til å slå seg ned hvor som helst på kloden. Seminaret blir avholdt på Gorée-øya, en liten fergetur unna, vest for Dakar. Stedet er valgt med omhu. Her kom hollenderne, portugiserne og britene for å hente de første slavene fra Afrika. Sammen med

en student fra Dakar besøker jeg slaveøya og får en innføring i et av de mørkeste kapitlene i menneskehetens historie. Guiden forteller om hvordan mennesker ble behandlet og prissatt som dyr. 60 kilogram var minimumsvekten for voksne slaver. De som lå under ble kastet på sjøen til haiene, de som lå over ble sendt til Amerika. I en tid uten penger kunne en sunn voksen mann bli byttet mot et teppe, mens et barn kunne skifte eier i bytte mot et spill. Det er hjerteskjærende å se de ulike cellene i slavefengselet, skiltet med BARN, UNGE JENTER, KVINNER, MIDLERTIDIG SYKE og MENN SOM YTER MOTSTAND. Jeg lar meg avfotografere inne i det lille fengselet, i døren som kalles *La voie sans retour*. Gikk du som slave igjennom den døren, da så du aldri Afrika igjen.

Dette er gammel historie, men etter beskrivelsen av slavemarkedet gjør guiden analogi til dagens samfunn. Han spør om det ikke også i dagens samfunn foregår en viss seleksjon, styrt av det moderne markedets mer subtile mekanismer. Er det ikke de friskeste, de mest arbeidsføre (de mest utdannede) og kanskje også de

Tekstforfatteren avbildet i «La voie sans retour» på Gorée-øya

peneste afrikanerne som i dag får lov å komme til Vesten eller tre innenfor murene til Festning Europa? Det er et slående poeng, og jeg tenker med gremmelse på hvilke premisser som styrer innvandringsdebatten hjemme i Norge.

KLIMA

Årsak nummer 1 til den globale flytningestrømmen, klimaendringer, viser seg også å være et hovedtema for WSF 2011. Blant alle kampanjene som promottes fra de mange standsteltene på campus er det få som ikke har tatt opp i seg et grønt budskap. Jeg tenker på LoVeSe-saken hjemme idet jeg knipser en plakat med det meget overførbare budskap: LA OSS UNNSLIPPE OLJETYRANNIET, UTVIKLE VÅRE FORNYBARE ENERGIER OG FORANDRE VÅRE FORBRUKSVANER.

Hjemme på berget er kanskje ikke «tyranniet» den første assosiasjonen som olja gir; tvert imot har den vært avgjørende vår velferd, vår

velstand og vår motstandsdyktighet i forhold til siste finanskrisen. En nigeriansk aktivist har en annen historie å fortelle om oljeselskapenes framferd der han bor: forurensning, horrible arbeidsvilkår og ingen lokal velstandsøkning, dette på tross av enorme oljeuttak. Statoils Nigeria-virksomhet er intet unntak, kan han fortelle.

SKATT

Sigrid Jacobsen fra Attacs skattegruppe og Tax Justice Network tar meg med på et møte om skatt og jeg får forsterket mitt inntrykk av at skatt slett ikke er så kjedelig som folk vil ha det til. På møtet gis mange eksempler på hvordan afrikanske land frarøves retten til å beskytte egen økonomi mot multinasjonale selskaper, for eksempel ved å legge skatt på importvarer for på denne måten å stimulere egen produksjon. En selvsagt politikk i Norge (innenfor matvareproduksjon), som systematisk avvises ovenfor Afrika av de store aktørene i verdensmarkedet, med IMF og Verdensbanken i spissen. Ordstyreren leder debatten og bidrar selv med korte anekdoter fra verdens mange skatteparadiser. En jeg husker godt er historien om sveitserkontoen som ble opprettet i navnet til en tysk hund. Når fellesskapets verdier skal over på private hender, er kreativiteten stor for å sikre hemmeligholdet. Det er godt å høre om hvordan skatteunndragelsene og de lysskye pengeoverføringene egentlig foregår, som del av det internasjonale pengespillet. Altfor lenge har fokuset vært rettet ensidig på afrikanske ledesers tilbøyelighet til korrupsjon.

THIS IS AFRICA!

Det er på tide å komme med en innrømmelse. Reisen til Senegal er min første utenfor det europeiske kontinent. Samvittigheten min er derfor ren de få dagene jeg forlater Universitetet og det offisielle forumet for å oppleve litt av Dakars hverdag. Fra den gule og svarte taxien fascineres jeg av de store motorveiene som deler hovedstaden på kryss og tvers. Her kjører den siste Landroveren til vel millionen i 100 km/t forbi to menn som bringer 20 kyr på beite i en gold midtrabatt og på

Møtelederen fra Tax Justice Network

et støvete jorde. Det er veiarbeid overalt og kantsteinleggerne jobber side ved side av gateselgerne som tilbyr papirlommetørkler, vannposer og kontantkort fra den franske mobilgiganten Orange. Det er en glede å kunne snakke fransk i dette landet, ettersom senegalesere snakker bedre fransk enn franskmenn. Hva behager? Jo, de snakker bedre fordi de snakker tydeligere og ikke så fort. Etter en uke i x antall ulike taxier, behersker jeg prutingen bedre og konkluderer med at fotball og senegalesisk bryting er langt bedre isbrytere overfor sjåførene enn Forumsprat og

Det gamle og det nye i skjønn forening på motorveien «La route de l'aéroport» i Dakar

politikk. En tur på *Stade Senghor* for å se *Les Lions du Sénégal* slå Guinea 3-0 gir meg store fortrinn på konversasjonsfronten. Den mest fotballgale sjåføren forteller meg om feiringen av den episke 1-0 seieren til Senegal over Frankrike i VM i 2002. Folk i Dakar kjøpte da opp alle kyllingene i byen for så å kappe hodet av fuglen som symboliserer Frankrike, den gamle kolonimakten som nok fortsatt har et grep om Senegal.

EN ANNEN VERDEN ER MULIG

På Attac-festen, der alle de internasjonale Attac-delegatene samles, vies representantene fra Attac Tunisia ekstra oppmerksomhet. På den ene siden gratuleres de med den folkelige oppstanden som de har vært en del av. På den andre siden kondoleres det, med tanke på de flere hundre menneskeliv som revolusjonen har kostet. Det blir ett minuts verdig stillhet før presentasjonsrunden fortsetter og forfriskningene serveres.

De siste dagene av Forumet vender mange blikket mot Nord-Afrika og følger nyhetsoppdateringene om utviklingen i Egypt. På plenums møtene oppsummeres de mange temaene fra World Social Forum 2011, men i pausene går diskusjonen: Vil Mubarak gi seg? Hva vil skje med hele regionen?

EN ANNEN VERDEN ER MULIG er et slagord som Attac gjerne deler med World Social Forum. Jeg tenker at i årets utgave i Dakar, Senegal, har slagordet i sannhet blitt fylt med innhold. ■

WikiLeaks har lekket hele 763 meldinger som ble sendt fra USAs ambassade i Oslo til Utenriksdepartementet i USA, i årene fra 1966 til 2010.

WikiLeaks og

TEKST SJUR C. PAPAIZIAN

Etter at lekkasjen av Cablegate-dokumentene, en kvart million hemmeligstemplede dokumenter fra USAs arkiver rundt om i verden, startet den 28. november har det pågått en nettkrig verden over, mellom tilhengere og motstandere av WikiLeaks. Heldigvis har tusenvis av engasjerte satt opp speilsider for å gjøre nettstedet tilgjengelig selv om hovedsiden skulle gå ned, slik at sensur av WikiLeaks så å si er umulig.

I Norge er det *Dagsavisen*, som var den første store norske avisen som stilte sin server til disposisjon, og *Journalisten.no*, som speiler siden. Norsk Journalistlag (NJ), journalistenes eget fagforbund, understreker behovet for vern av varslerere, og for åpenhet i demokratiske samfunn, mens sjefredaktør i *Dagsavisen*, Kaia Storvik, sier hun vil forsvare ytringsfriheten, som hun mener er under ekstremt press.

I sin tekst «Derfor legger vi ut WikiLeaks», publisert den 10. desember 2010, skriver Arne Strand, sjefredaktør i *Dagsavisen*, at «forsøkene på å kneble WikiLeaks er et angrep mot informasjonsfriheten» og at «Dokumentene har vekket en voldsom oppmerksomhet og interesse rundt om i verden. De har ført til en rekke viktige debatter om internasjonal diplomati, presse- og ytringsfrihet og har

avslørt den til tider store avstanden mellom ord og handling hos enkelte toppolitikere og statsledere.»

SPEILING I NORGE

Den første som begynte å speile WikiLeaks' nettsted i Norge er Jonas Braathen, ifølge Norids domeneregister innehaver av nettstedadressen Wikileaks.no, som han registrerte hos selskapet Domeneshop i Oslo i 2009.

Braathen mener det er viktig at WikiLeaks ikke blir kneblet – og har uttalt at han «har mottatt e-post fra flere som takker for at jeg registrerte domenet, samt en IT-bedrift i Tromsø som tilbød seg å bistå i forbindelse med opprettholdelse og beskyttelse av nettstedet» (NRK, 10.12.2010).

Han sier videre at «WikiLeaks gjør det enkelt for dem som sitter inne med informasjon om uetiske handlinger å gjøre den offentlig kjent, uten at kilden selv blir pekt ut som budbringer. Bare mengden informasjon som er blitt sendt inn til WikiLeaks, forteller oss at det er et stort behov for en slik aktør. WikiLeaks lar seg ikke true av makten og bringer oss et skritt nærmere ekte pressefrihet.»

MEDIPLANEN

Ifølge det norske mediearkivet Retriever ble WikiLeaks omtalt i 15.544 artikler i 2010, noe

som er en hel del mer enn de 45 artiklene hvor WikiLeaks ble nevnt i 2009.

Aftenposten, som er den eneste avisen i verden som har fått tilgang på Cablegate-databasen uten å ha skrevet under på den konfidensialitetserklæringen som hindrer andre samarbeidspartnere i å publisere saker uten eksplisitt avtale med WikiLeaks, er den avisen som har skrevet flest artikler hvor nettstedet har vært nevnt.

WikiLeaks som har sørget for at hemmelige dokumenter blir til nyheter har en medieplan som skal sikre dem selv best mulig omtale og bidra til mest mulig internasjonal debatt rundt lekkasjenes innhold.

Aftenposten, som ikke er med i det Assange omtaler som konsortiet, som vil si er blant de få utvalgte internasjonale redaksjonene som fra starten av ble invitert til å delta i publiseringen av alle dokumenter, følger ikke denne planen, noe som har skapt misnøye.

ØKONOMISK KRIGFØRING

WikiLeaks er offer for økonomisk krigføring. Medier verden over har omtalt MasterCards,

Til sammenligning er det lekket
671 dokumenter fra Stockholm, 601
fra Helsinki og 297 fra København.

UTVEIER: ANALYSE

Norge

PayPals og Visas bannlysning av WikiLeaks, men det er mellom det norsk-danske finanskonsernet Teller AS og WikiLeaks' islandske betalingsleverandør Datacell, som har påtatt seg å håndtere WikiLeaks' donasjoner verden over, at kampen egentlig har funnet sted.

Den 7. desember 2010 varslet Visa gjennom en pressemelding at de hadde «tatt steg for å suspendere Visa-betalinger gjennom WikiLeaks hjemmeside, i påvente av videre undersøkelser rundt forretningsdriften» (Dagbladet, 20.12.2010).

Visa, som igjen er under press fra amerikanske myndigheter, tok så kontakt med det norsk-danske selskapet Teller som fysisk har stengt muligheten for å overføre penger med kredittkort til WikiLeaks.

Det er norske banker som utsteder Visa og Mastercard til sine kunder. Når kortet er utstedt er det imidlertid Teller som står for betalingsformidlingen mellom de mange tusen brukerstedene i Skandinavia.

Uten å kunne dokumentere at WikiLeaks har gjort noe straffbart, har Teller sperret for kredittkortbetalinger verden over i frykt for et mulig omdømmetap hos hovedkunden Visa, noe som har kostet WikiLeaks mangfoldige millioner kroner.

«Et grunnleggende prinsipp i rettsstaten er at enhver skal ansees uskyldig inntil

Den svenske frilansjournalisten Johannes Wahlström styrer Wikileaks' lekkasjer i Norden. Foto: Paul S Amunadsen/Bergens Tidende

det motsatte er bevist. Det dansk-norske finanskonsernet Teller, som formidler betalingstransaksjoner mellom brukere og kortselskaper, ser ut til å drive forretning etter det motsatte prinsippet», står det å lese i teksten «Politisk sensur», publisert som leder i *Dagens Næringsliv* (DN) den 22.12.2010.

Teller, som er eid av norske spare- og forretningsbanker, har ikke noe konkret grunnlag for svartelistingen, men håper å snuble over et. Saken har demonstrert at kortselskapene i praksis kan bestemme hvem kundene skal få lov til å gjøre transaksjoner med.

Blokkeringen av donasjoner til WikiLeaks illustrerer hvordan denne makten kan brukes

politisk. Jo større andel betalingstransaksjoner som går over nett, desto større blir kortselskapenes makt over kundenes pengebruk. Når kortselskapene så tydelig viser at de handler på ordre fra en av verdens stormakter, er det direkte skremmende.

Datacell, som nå vil saksøke kredittkortgiganten, har tidligere bebudet en rettssak mot Nets, som etter anmodning fra Visa og Mastercard lukket for pengestrømmen til WikiLeaks islandske partner. Datacell ønsker med dette ikke kun økonomisk kompensasjon, men også å kunne statuere et eksempel.

STØTTE TIL WIKILEAKS

Til tross for at det føres en økonomisk krigføring mot WikiLeaks er det flere internasjonale organisasjoner som støtter varslernettstedet.

Internasjonalt blir WikiLeaks støttet av en rekke nyhetsmedier, slik som den britiske avisen *The Guardian*, hvor blant annet John Naughton har kritisert angrepet på internettets frihet, og presset på selskaper som Amazon og eBay for å få dem til å fjerne WikiLeaks siden, og organisasjoner, slik som Avaaz.org, som i en anmodning med overskriften Stop the Crackdown oppfordret den amerikanske regjeringen og de store selskapene til å avslutte sin jakt på WikiLeaks ▶

og dets partnere. Også politikere som Brasils Luiz Inacio Lula da Silva og Russlands Vladimir Putin har støttet WikiLeaks.

Men også norske folk og organisasjoner har valgt å støtte opp om WikiLeaks. NJ, som har fordømt angrepene på WikiLeaks, har sponset nettstedet med 10.000 kroner for på den måten å vise norske journalisters støtte, mens Fagforbundet, som er LOs største forbund med rundt 315.000 medlemmer, bevilger 25.000 kroner til WikiLeaks.

“De nye angrepene fra kortselskaper, som struper tilgangen av midler til WikiLeaks, er svært alvorlig for frie medier og samfunnets tilgang til informasjon», sier NJs nestleder Thomas Spence, som legger til at “Vi forventer at pengene kommer frem, og at ikke kommersielle betalingsformidlere opptrer politisk og stanser overføringen. Det vil i tilfelle være maktmisbruk og et overgrep mot yringsfriheten» (NJ, 21.12.10).

«Det er svært alvorlig at kortselskaper stan- ser tilgangen av midler til WikiLeaks, blant annet etter press fra amerikanske myndigheter og politikere. Dette hører ikke hjemme i åpne demokratier», skrev Fagforbundets leder, Jan Davidsen, på forbundets nettsider.

Ifølge Davidsen bør WikiLeaks fritt få legge fram den informasjonen de får tilgang på. Forsøkene på å begrense mulighetene for nettstedet til å formidle informasjon, er lite annet enn et angrep på yringsfriheten.

Også de fire største bibliotekorganisasjo- nene i Norge, som sier at dette materialet skal være tilgjengelig for publikum på linje med annet stoff, så lenge det er innenfor lovens rammer, støtter Wikileaks og mener at lek- kasjene bidrar til økt innsyn for allmennheten.

De fire norske organisasjonene sier at åpne samfunn hindrer korrupsjon og maktmisbruk, og hevder at forsøkene på å stenge WikiLeaks er forhastet og uten grunnlag i noen rettskjen- nelser.

«Forsøkene på å stenge WikiLeaks kan true informasjonsfriheten», heter det i en felles uttalelse fra bibliotekene og deres ansatte. Det understrekes at bibliotekenes grunnleggende oppgave er å tilby informasjon, også på nett,

«**Det er medier rundt i verden som ønsker å få ut viktig materiale, men som ikke klarer det på annen måte enn gjennom WikiLeaks. Det er et bevis på at moderne journalistikk ikke fungerer som den skal. Det finnes et press mot journalister over hele verden om å utøve selvsensur. Det er et problem.**

JOHANNES WAHLSTRÖM,
i en innledning på møte i regi av Bergen

og også den som er maktkritisk.

Dette står i sterk kontrast til situasjonen i USA hvor de føderale myndighetene har fordømt WikiLeaks og pålagt bibliotekene å legge inn filtre på sine publikumsmaskiner for å blokkere adgang til nettstedet.

Mer enn 25 internettsider, inkludert sidene til *New York Times* og *The Guardian*, har blitt blokkert for datamaskinene til USAs luftfors- var. Det er avdelingen 24th Air Force, med ans- var for cyberkrigføring og datasikkerhet, som har beordret blokkeringen.

Miljøpartiet De Grønne (MG), som også støtter WikiLeaks, mener varslerorganisas- jonen har gitt vanlige folk et unikt innblikk i internasjonal politikk og avslørt mange kritik- kverdige forhold, blant annet i Afghanistan- krigen. «Angrepene på WikiLeaks er angrep på folks innsyn i politikken og en trussel mot friheten på nett», sier talsperson Sondre Båt- strand.

NOMINERT TIL NOBELS FREDSPRIS

Stortingsrepresentant Snorre Valen (SV) har nominert WikiLeaks til Nobels fredspris i 2011. «WikiLeaks er en av dette århun- drets viktigste bidragsyttere til yringsfrihet og gjennomsiktighet. Det er derfor en glede å nominere WikiLeaks til Nobels fredspris 2011», skriver han i sin innstilling til fred- sprisen. Han trekker særlig fram WikiLeaks' avsløringer av den tunisiske presidentfamil- iens økonomiske disposisjoner som et bidrag til å ende et 24 år langt diktatur.

Valen viser til at WikiLeaks siden 2006 har publisert millioner av dokumenter som myndigheter og organisasjoner har forsøkt å skjule for offentligheten. «WikiLeaks har publisert og bidratt til å avsløre korrupsjons- saker, ulovligheter begått av regjeringer og selskaper, og kanskje viktigst, avsløringer om ulovlig overvåking, krigsforbrytelser og tor- tur begått av en rekke stater», skriver Valen.

Han legger vekt på at avsløringene har bidratt til økt forståelse av samfunnsstruk- turer, samtidig som de har bidratt til en bety- delig debatt i verdenssamfunnet om grenser for yringsfrihet, kunnskap og demokrati. «Dette har i seg selv gjort at vi har fått en verden med større grad av åpenhet og føl- gelig demokratisering», heter det i begrun- nelsen.

Den svenske frilansjournalisten Johannes Wahlström (29), WikiLeaks' kontaktpers- on i Norden, har fått tilgang til hele dip- lomatlekkasjen fra WikiLeaks, og har gitt deler av dette materialet videre til flere mediehus i Norge og Sverige. Da han møtte journalistmiljøet i Bergen under Bergen Journalistlags møte om avslørende journalistikk på Madam Felle sa Wahlström at vi hittil bare har sett begynnelsen på lekkasjene. «Det vil definitivt komme langt mer fra WikiLeaks», sier han. ■

Artikkelforfatteren driver nettstedet www.wikileaks.no - en blogg til støtte for Wikileaks, Julian Assange og Bradley Man- ning, samt administrerer Facebook-saken *Støtt Wikileaks nå*.

SAKER RELATERT TIL NORGE

En lang liste med saker, alt fra at den franske presidenten Nicolas Sarkozy ble kalt “keiseren uten klær» til at ameri- kanske diplomater har spionert for USA, har versert i de internasjonale nyhets- mediene. Men også i Norge har en rekke nyheter blitt sluppet ut.

NOEN EKSEMPLER:

- ▶ Månelandingen på Mongstad
- ▶ USAs rakettskjold
- ▶ Kjøpet av jagerfly
- ▶ Overvåking av norske borgere
- ▶ Det diplomatiske forholdet mellom USA og Norge

- ▶ Nordområdene
- ▶ NATO
- ▶ Iran
- ▶ Faraj Ahmad Najmuddin

For informasjon om disse sakene (og flere til) se: www.wikileaks.no

Den europpeiske union

- ▶ Høyrepopulistiske partier vokser i oppgangstider
- ▶ Vi eurosamarbeidet overleve?
- ▶ Opprør blant Europas studenter

Opprør

Studenter over hele Europa har nå i flere år demonstrert mot kutt, gebyrer og dårlig undervisning.

TEKST EIVIND HAGEBERG

«Utdanning for alle!», «Ned med studiegebyrer!», «Universitetet brenner!». Kampropene gjallet gjennom handlegata i den sør-tyske byen Freiburg våren 2009. Avsky mot de nylig innførte studiegebyrene og manglende innflytelse i studiehverdagen fikk noen tusen studenter og skoleelever til å protestere og senere også okkupere universitetet.

Halvannet år seinere, i London. November og desember 2010 var månedene hvor engelske studenter i hopetall gjorde inntreden på norske fjernsynsskjermer: De vanligvis svært så sindige britene hadde fått nok, og nå rullet bilder av utbrente biler og fullt utrustet opprørspoliti over norske fjernsynsskjermer. Selv Prins Charles gikk det hardt utover når han forvillet seg inn i en mengde rasende studenter.¹ Deler av raseriet var rettet mot den voldsomme engelske sparepakka i sin helhet. Den gruppen som virkelig markerte seg var studentene: 40 % kutt i den offentlige finansieringen av de engelske universitetene kan gi opptil tredoblede skoleavgifter.²

Begge demonstrasjonene må sees som del av en større europeisk tendens. Det er selvsagt vanskelig å slå fast hvor stort omfanget er, men medier og attaktivister fra hele Europa melder om liknende protester: Mens studentene i England protesterer mot kraftige kutt og skyhøye gebyrer, protesteres det i flere delstater i Tyskland fortsatt mot skolepenger og nyliberale reformer. I Italia blir offentlig transport blokkert i protest mot privatisering av skoler. Helt siden 2008 har vi sett alt fra fredelig demonstrasjon og stunts til okkupasjon og fysisk utestengelse ved universiteter i så forskjellige land som Finland, Spania, Irland, Frankrike, Østerrike og Hellas.³

Studenter og skoleelever i Freiburg, Tyskland, protesterte mot studiegebyrer i 2009. Foto: Eivind Hageberg.

blant Europas studenter

FELLESTREKK

Det er ikke vanskelig å finne fellestrekk ved protestene. For det første står kamp mot skolepenger og andre studieavgifter høyt på studentenes agendaer. Studentene hevder blant annet at studiegebyrer gir færre råd til å ta høyere utdanning, noe som opprettholder ulikheter.

Over hele Europa har det vært en enorm økning i antallet som ønsker å ta høyere utdanning de siste årene. Med på lasset ser det ut til at vi får skolepenger og studieavgifter. En enkelt forklaring på dette finner vi i at utdanning for de mange koster mer enn utdanning for de få. Finanskrise og stadig press på offentlig sektor om økt effektivitet og produktivitet gjør at de fleste regjeringer ønsker å stramme inn overalt. Dermed er det kort vei til argumentet om at høyere utdanning er en individuell investering for den enkelte student, snarere enn et samfunnsansvar. Dette øker også fokuset på næringslivets behov – man vil selvsagt ha produktive studenter.

Her finner vi også et annet europeisk fellestrekk: Kampen mot markedsretting av høyere utdanning. Studentene har sett seg lei på hvordan universitetene omtales som de framtidige motorene for økonomisk vekst i den «dynamiske kunnskapsøkonomien», og det økte fokuset på næringslivets behov. Det europeiske Attac-nettverk mot kommersialiseringen av høyere utdanning og forskning⁴ med representanter fra fem land, uttalte etter sommeruniversitet i 2008 dette: «We believe that higher education and research are common goods of humanity. Their management should be public, as well as their funding, and they should not in any case be submitted to the market rules».⁵ Det pekes gjerne på hvordan høyere utdanning har en viktig demokratisk funksjon ved å gi så mange som mulig kunnskap til å forstå og påvirke samfunnet de lever i, og bidra til å løse samfunnsproblemer.

Dette overlapper dermed med det jeg mener er det tredje fellestrekket: Protester både mot for dårlig undervisning og feil undervisning. Her kan en kanskje påstå at problemet også er manglende medbestemmelse. 66 studentorganisasjoner fra hele verden har undertegnet en felles internasjonal uttalelse fra «International Student

Movement», hvor det bl.a. argumenteres for at utdanning må bli et verktøy for samfunnsforståelse, ikke kun arbeidsgivere.⁶

DRIVKREFTER

Fellestrekkene i protestene faller veldig godt overens med tendensene som Knut Kjeldstadli nylig skisserte i pamfletten «Akademisk Kapitalisme», under fanene masseutdanning, rasjonalisering og markedsorientering.

Kjeldstadli identifiserer i pamfletten en rekke drivkrefter bak disse tendensene. For det første dreier det seg her om en hegemonisk økonomisk ideologi – av andre forfattere gjerne betegnet som nyliberalismen. Kjennetegn er vektlegging av utdanning som investering i human kapital, storproduksjon av studenter for å hevde seg i kunnskapsøkonomien. OECD, EU og WTO er noen av aktørene som trekkes fram som spredere av denne ideologien.

Kjeldstadlis andre drivkraft er de bevisste strategiene en finner på europeisk nivå: Bologna- og Lisboaaprosessen. Bolognaaprosessen ble startet i 1999 av europeiske utdanningsministre (utenfor EU) for å utvikle et europeisk område for høyere utdanning.⁷ I år 2000 ble Lisboaaprosessen startet, med mål om at EU skulle bli verdens mest konkurransedyktige og dynamiske kunnskapsbaserte økonomi innen 2010.⁸ Begge bidrar til å spre tendenser som de studentene nå protesterer mot.⁹

UTVEIER?

Det ser dermed ut til at protestene retter seg mot rasjonalisering, bedriftstankegang og markedsorientering, som kan forstås som å være drevet fram av en hegemonisk økonomisk ideologi og bevisste strategier på europeisk nivå. Studenter og skoleelever, fra London til Lisboa, går aktivt inn for å påvirke sin egen hverdag og skape en bedre utdanning. Med mer eller mindre konkrete alternativer om alt fra gratis utdanning for alle til frigjøringsutdanning er dette uansett positivt, sett bort ifra de voldelige elementene.

Men klarer protestene å utfordre det Kjeldstadli mener er drivkreftene? Klarer studentene å presentere overbevisende alternativer til den dominerende ideolo-

gien? Klarer de å utfordre presset fra de europeiske avtalene?

Riktignok har okkupasjoner i Tyskland blitt møtt med forhandlinger fra universitetene, og ifølge Spiegel er også skolepengene «så godt som begravet».¹⁰ I England er det derimot ikke tegn på at regjeringen skal legge om kursen.¹¹ Generelt er det grunn til å være skeptisk: Mer penger til høyere utdanning er neppe sannsynlig i et Europa preget av heftig kuttpolitikk, gryende sosial krise og konservative regjeringer på hver en ås.

Men i hvor stor grad handler det om mer penger? Mulighet til utdanning for alle koster, men det dreier seg også om hva vi vil at høyere utdanning skal være, og hvilken rolle den skal spille i samfunnet. Her er det gode muligheter for Attac å bidra: Vi er en internasjonal bevegelse, barn av globaliseringen, og burde dermed være i stand til å se utviklingen innen høyere utdanning som et europeisk fenomen, ikke som isolerte hendelser. Her kan det tidligere nevnte europeiske Attac-nettverket, som for tiden ligger nede, spille en rolle.

Som Kjeldstadli påpeker er utviklingen heller ikke spesiell for høyere utdanning: Dette dreier seg om nyliberalisme og new public management, og trendene kan du finne igjen overalt. Det er tvilsomt om studenter alene kan endre på noe så kraftig som de herskende tanker – men igjennom å trekke linjene fra sine protester til det helhetlige bildet av dagens Europa bidrar de til noe større. ■

¹ <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7396078>

² <http://www.bbc.co.uk/news/education-11627843>

³ International Student Movement, <http://emancipating-education-for-all.org/>

⁴ <http://www.attac.org/en/category/tags/education>

⁵ R. Kjelsberg, «Studentprotester mot nyliberal politikk», Taklinger 10/2009

⁶ http://emancipating-education-for-all.org/international_joint_statement

⁷ http://www.regjeringen.no/no/dep/kd/tema/hoyere_undanning/bolognaprosessen.html?id=279746

⁸ Knut Kjeldstadli 2010. Akademisk kapitalisme. Oslo: Res Publica

⁹ Det ser ut til å være uenighet om Bologna-prosessen, der enkelte argumenterer for at den representerer et forsøk fra europeiske utdanningsministre på å forsvare sine sektorer mot de identifiserte tendensene. Se Kjeldstadli.

¹⁰ <http://www.spiegel.de/unispiegel/studium/0,1518,716157,00.html>

¹¹ <http://www.thepeninsulaqatar.com/international/140818-thousands-protest-tuition-fee-increase.html>

Ingenting er

– FAGBEVEGELSEN SOM MOTKRAFT TIL KRISEN

Siden finanskrisen veltet over Europa i 2008, har mange ulike krefter jobbet for å få frem at det finnes alternativer. Hva er det de vil? Og får de det til? Utveier har snakket med representanter for en av de sterkeste motkreftene, og kanskje den motkraften som kan komme til å bety mest for å utvikle en annen verden: fagbevegelsen.

AV **HILDE LOFTESNES NYLÉN**,
medlem av Attacs internasjonale utvalg

Utveiers lesere er ikke ukjent med finanskrisen, som på mange måter startet da investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs, og da amerikanske myndigheter unnlot å gripe inn ble hele verdens finansmarkeder rammet. Men har vi egentlig styrt mot denne kollapsen i mange år? Helt siden 1980-tallet har mantraet vært liberalisering, avregulering og privatisering, og vi har sett en politikk hvor skattelettene har hatt omfordeling nedefra og opp. Offentlig sektor har blitt redusert, eller i beste fall stått stille, og finanskapitalen har ikke vært under noen form for styring.

Roy Pedersen, leder for LO i Oslo, mener at hvis man skal koke det hele ned til en enkel setning, er hovedårsakene til krisen uregulert kapitalisme. Han mener krisen er langt mer enn en finanskrisen og at et særtrekk er finanskapitalens stadig økende betydning, og han viser til at hele 95 % av verdens valutatransaksjoner er ren spekulasjon. På toppen av dette har vi en klimakrise, en matvarekrise, og en stadig økende energikrise.

En annen faglig tungvekt, Finn Sørensen, nestleder i 3F Industri og Service i København, mener krisen har vært underveis lenge:

– Siden begynnelsen av 1970-tallet har de «gamle» kapitalistiske landene vært utsatt for en langvarig økonomisk nedtur, sier han. Han mener krisen er en uunngåelig konsekvens av en kapitalistøkonomi, og de omfattende liberaliseringene som har blitt gjennomført siden

Finn Sørensen. Foto: Mads Nissen.

80-tallet i USA og EU har bare forverret krisens konsekvenser for den arbeidende befolkning.

Roy Pedersen skisserer en dyster situasjon: Arbeidsledigheten på 23 millioner er «all time high», ungdomsarbeidsledigheten eksploderer, stadig friere markeder har gitt enorme utfordringer for arbeidsfolk og EU-prosjektet er i krise både politisk og økonomisk.

– Hovedproblemet i Europa er at EU har «grunnlovsfestet» denne nyliberalismen, sier han til Utveier.

Han viser til at partiene til venstre for sosialdemokratiet enten sliter med å holde oppslutningen eller er svekket. Han mener det er et problem at EUs politikk er så dominerende, sammen med blant annet IMF, at det blir styrende for hele den europeiske politikken, også utenfor EU. Han trekker også frem problemene med eurosone, og den ulikheten den fører til

(se debatten om eurosone i dette nummeret av Utveier).

Danske Finn Sørensen er enig med sin kollega fra LO i Oslo om at vi står i en kritisk situasjon med massearbeidsledighet og voksende ulikhet og fattigdom. Han trekker dette frem som saker som burde stå øverst på de europeiske regjeringenes dagsorden, og dermed også være topp-prioritet for EU:

– I stedet ser vi at de først og fremst er opp-tatt av å sende regningen for krisen over på de arbeidende massene i Europa, sier han, og fortsetter:

– I tillegg kommer en stort sett likelydende politikk i samtlige EU-land, som dreier seg om å forringe pensjonssystemene, kutte velferds- og trygdeordningene, presse lønningene og sette ytterligere fart i den samme privatisering og liberalisering av økonomien som førte til at krisen slo gjennom så hardt som den gjorde.

Også Roy Pedersen nevner krisen og krisehåndteringen i EU, med store statsubsidier for å redde bankene, og resultatet er statsgjeld i så å si alle euroland:

– Bankene ble redda slik at de kan fortsette både med spekulasjon og press mot «egen euro», fortsetter han. – Når så EUs establishment skal ha alt tilbake til Maastrichtkriteriene så fort som mulig kan bankene med statsstøtte presse fram en drastisk indre devaluering. Han mener høyresiden har fått et grep om statsapparatet som de aldri har hatt før, og de bruker det til omfordeling fra bunn til topp – og vanlige folk betaler.

– Får dette fortsette vil europeisk leves-

umulig

Roy Pedersen. Foto: Eivind Formoe

tandard gå ned, vi må ta farvel med velferdsordninger slik vi i dag kjenner dem og får angrep på faglige rettigheter. Kort sagt en innsnevring av demokratiet med mer overvåkning og autoritære trekk, sier han.

Men hvem kan stå imot denne utviklingen, spør vi de to erfarne fagforeningsmennene. Vår danske venn Finn Sørensen levner heller ikke de «gamle» sosialdemokratiske og sosialistiske partiene i Europa mye håp:

– Det er dessverre ingen tegn til at de vil endre kurs og ta det nødvendige oppgjør med den liberalistiske politikken, fastslår han. Men han er mer optimistisk med tanke på de masseprotestene vi har sett blant annet i Hellas, Spania og Portugal, mot de harde krisetiltakene som er innført på bekostning av arbeidsfolk. Sørensen tror vi vil se mer av dette i tiden som kommer, i flere land:

– Den borgerlige krisepolitikken vil tvinge fagforeningene til å velge side, mener han, og begrunner dette med at de vil bli stilt overfor valget mellom å miste innflytelse blant arbeiderne eller å delta i forsvaret for arbeidernes levevilkår. Men han fremhever at det fortsatt er en lang vei å gå før vi kan snakke om en slagkraftig massebevegelse:

– Det må gjøres mange erfaringer og det må gjennomføres mange diskusjoner om hvilken kurs den europeiske arbeiderbevegelse skal følge. Men bevegelsen er under utvikling, og alle fagforeningsfolk og sosialister må ta del i den, og samarbeide på tvers av landegrensene i Europa, for å utveksle erfaringer og koordinere kampen, avslutter fagforeningsmannen fra København.

Roy Pedersen mener at det så langt bare er fagbevegelsen som i masseomfang har protestert, selv om den er svekket. Han mener det er bra, men ikke nok, og han ser to veier videre: Ytterligere politisering av fagbevegelsen (ikke partipolitikk) og bygging av allianser. Han peker på Attac som en av disse sosiale bevegelsene det er viktig å knytte allianser med, sammen med miljøbevegelsen, i saker der det er mulig å finne felles standpunkter, og andre interesseorganisasjoner i sosiale spørsmål. Pedersen mener at den jobben som allerede er i gang her hjemme når det gjelder slike allianser, må fortsette og forsterkes.

– Europaaliten frykter opprør, men så langt går de mer på gummisåler enn å ville endre politikken. Når det kommer til mulighetene for å endre den retningen EU har tatt er Roy Pedersen det han selv kaller en «behersket optimist». Men, som han sier: – Ingenting er jo umulig, sjøl om det umulige tar litt lengre tid. Han mener det er umulig å ikke støtte europeisk fagbevegelse i kampen for å endre EU, men samtidig mener han det må være lov å understreke at det er viktig å ikke ha illusjoner.

– I så fall må det bety en mer Keynesorientert politikk: en felles politikk for investeringer, arbeidsplasser, utdanning/forskning og en miljøvennlig omlegging av produksjonen og ny industri, som alt sammen krever noen annet en uregulert kapitalisme. ■

Mange muligheter for motkreftene

Det finnes flere håndfaste bevis for at europeiske motkrefter finnes, og at de er aktive. Fremover, i løpet av våren og sommeren 2011, vil det være mange anledninger til å komme sammen på tvers av organisasjons- og landegrensener, for å diskutere ulike veier videre i kampen for en annen verden:

Joint Social Conference (JSC)

Etter ESF i Malmö i 2008 startet et tyvetalls europeiske fagforbund og sosiale bevegelser, sammen med ETUC («Euro-LO»), en felles diskusjonsprosess. Ideen var å skape en felles plattform og samles omtrent samtidig med EUs årlige toppmøte (Spring Summit), for å fremme sine egne saker og politiske prioriteringer. For tiden koordineres JSC av et av de største fagforbundene i Belgia, CNE. Neste Joint Social Conference arrangeres i Brussel 10.–11. mars. Nettside: www.jointsocialconference.eu

European Academy for social Movements (ENA)

ENA er oppfølgeren til Attacs sommeruniversitet, som ble arrangert i Saarbrücken i 2008. Attac Norge deltok den gang, og har planer om å gjøre det igjen – både med seminarer og med folk! Siden 2008 har prosjektet utvidet seg, og det europeiske Attac-nettverket har nå invitert med andre organisasjoner til å delta på ENA, enten det er snakk om fagforeninger eller andre sosiale bevegelser. Bli med du også! Nettside: www.ena2011.eu

European Social Forum (ESF)

Forrige ESF ble arrangert i Istanbul sommeren 2010, og har blitt omtalt i tidligere utgaver av Utveier. Det er ikke bestemt hvor og når neste ESF skal finne sted, men i mellomtiden samles interesserte organisasjoner og enkeltpersoner til såkalte ESF Assemblies, eller European Assemblies (kjært barn har mange navn). På disse samlingene diskuterer man veien videre for ESF-prosessen, ulike europeiske nettverk har mulighet for å samles, og temakampanjer utvikles. Det er altså aktivitet i ESF-prosessen selv om det ikke forberedes noe nytt forum. Neste ESF Assembly arrangeres i Budapest helgen 4.–6. mars. Attac Europa har vanligvis flere deltakere på disse samlingene.

FRA €EURO TIL ZERO

TEKST **ASKILL H. HALSE**

President Nicolas Sarkozy satset på lidenskap da han på Verdens økonomiske forum i januar avviste spekulasjonene om euroens undergang. Som om det var en nær venn han forsvarte, gjentok han gang på gang at han og de andre lederne i EU aldri ville la fellesvalutaen falle. «Det handler om vår identitet som europeere», mente han.

Og han snakker nok utvilsomt sant når han sier at det å la ett eller flere land forlate eurosamarbeidet sitter langt inne. Samtidig er det at han ser seg nødt til å overbevise omgivelsene så kraftfullt, i seg sjøl et bevis på at det ikke hersker full trygghet om saken. Faktisk har det hele tida vært gode økonomiske argumenter mot en europeisk fellesvaluta, argumenter som har fått fornyet kraft gjennom finanskrisa. Siden Sarkozys krav om patriotisme neppe gjelder her i utenforland, kan vi tillate oss å se nærmere på disse.

KRISA RAMMER SKEIVT

Det er vanskelig å tillegge selve ideen om et felles europeisk betalingsmiddel ei klar slagside hva økonomisk politikk angår. At den som det meste av europeisk integrasjon flytter beslutninger lenger vekk fra folk er en annen sak, men også i de fleste ikke-euroland har vi som kjent gitt fra oss den politiske styringa over pengepolitikken. Det som først og fremst kjennetegner euroen som prosjekt er at det er skrekkelig ambisiøst. Kanskje for ambisiøst.

10. desember skrev professor Dani Rodrik på bloggen sin at han «fryktet» at Hellas, Irland, Spania og Portugal vil bli nødt til å forlate eurofelleskapet.¹ 12. januar fulgte nobelprisvinner i økonomi Paul Krugman opp med en lengre artikkel i *New York Times*

der han holder fram dette som et av de mest sannsynlige utfallene av dagens krisesituasjon.² «Euroen var alltid et høyt spill, et stort eksperiment», skrev professor Michael Boskin 24. januar.³

Så hva er disse landenes problem? I medie-dekningen av situasjonen blir det ofte fokusert på den høye statsgjelda de har, og inntrykket en sitter igjen med er at det må kuttes i denne for at landene skal få økonomien på beina. Men gjelda er ikke årsaken til krisa, den er symptomet. Grunnen til at landene har så høy gjeld er at de er ekstra hardt rammet av nedgangstidene etter finanskrisa. I tillegg til at redningspakkene til bankene kostet penger, gir lavkonjunkturen lavere skatteinntekter og høyere sosiale utgifter, for eksempel til arbeidsledighetstrygd. Hellas var i en særklasse også før krisa, men som Krugman påpeker lå ikke de øvrige tre landene verre an enn resten av EU-landene når det gjaldt budsjett disiplin.

FRATATT VIRKEMIDLENE

Et land som opplever sterkere lavkonjunktur enn et annet land kan, dersom det har sin egen mynt, sette renta lav og la valutaen sin synke i verdi i forhold til den i det andre landet. På den måten blir økonomien stimulert både direkte gjennom den lave renta og ved at landets varer billigere på verdensmarkedet, noe som bidrar til økt eksport. Selvstendige valutaer med flytende kurs har dermed en stabiliserende rolle.

Land som er i en pengeunion kan ikke bruke pengepolitikken til å motvirke forskjeller i konjunkturerne mellom landene. Da er eneste mulighet å stimulere økonomien ved hjelp av økt offentlig forbruk og/eller skattelettelser, men dette medfører vekst i statsgjelda.

For de som ønsker mer offentlig pengebruk kan det være fristende å skyldte på EUs vekst-

og stabilitetspakt, som setter grenser for hvor høye budsjettunderskudd og hvor høy statsgjeld hvert enkelt euroland kan ha. Saken er imidlertid at det uansett er grenser for hvor mye Hellas, Irland, Spania og Portugal kan låne. Økt gjeld gir økt frykt for at gjelda ikke vil bli håndtert, noe som igjen gjør at utlånerne krever ei høyere rente. Dette er beinharde økonomiske realiteter, uansett hvilke hensyn en ønsker å ta. Regelen om at budsjettunderskuddet ikke får være på mer enn tre prosent av bruttonasjonalproduktet har ikke lagt noen klare begrensninger på krisehåndteringa i EU-landene. I 2009 var det bare Finland og Luxemburg som var under treprosentgrensa.

De nasjonale regjeringene har imidlertid vært raske til å stramme inn. I tillegg til at gjeldskriselandene åpenbart trenger tiltak mot økende arbeidsledighet, er det grunn til å spørre om ikke budsjettpolitikken er for stram jevnt over kontinentet. Professor J. Bradford DeLong omtaler i en kommentar følgene av dagens økonomiske politikk i de vestlige landene som «unødvendig smerte».⁴ En må lure på om regjeringene er mer interesserte i å få ned lønnsnivået og kutte i offentlig sektor enn i å få økonomien i gang igjen.

TVILSOM HANDELSEFFEKT

EU som helhet har i hvert fall råd til å hjelpe de landene som er hardest rammet av finanskrisa. Det er dette Paul Krugman peker på som sitt mest optimistiske scenario. Dersom EU i større grad hadde en felles finanspolitikk, ville unionen kunne brukt denne til å utjevne forskjeller i konjunkturerne mellom land. Men økt økonomisk integrasjon er ikke lett å oppnå. For det første vil det bety at flere beslutninger flyttes lenger vekk fra innbyggerne i medlemslandene. For det andre er overføringer fra de

Sindige økonomer snakker i fullt alvor om eurosonens oppløsning. Hva har skjedd?

mindre til de mer utsatte landene politisk upopolært, ikke minst fordi talltriksingen til Hellas' regjering har blitt symbolet på den sistnevnte gruppa.

Egentlig er det oppsiktsvekkende at en i det hele tatt gikk til det skrittet å innføre pengeunionen uten at den politiske integrasjonen var kommet lengre. Så hvorfor virket dette i det hele tatt som en god idé? En felles valuta har så klart åpenbare fordeler. Land som tidligere har hatt svært ustabile valutakurser blir ansett som mindre risikable å handle med og investere i. Denne stabiliteten, og fordelene ved å slippe å operere med flere valutaer, antas å føre til økt handel både innad i EU og mellom EU-land og verden for øvrig. Da euroen ble innført, ble det spådd at økt handel ville føre til at landene ble så nært knyttet til hverandre at konjunktorene også ville svinge mer i takt.

Det er imidlertid krevende å skille økninger i handelen som skyldes euro fra vekst som ville skjedd uansett. Tidlige studier som konkluderte med at handelsgvinstene er svært høye har senere blitt tilbakevist.⁵ Det er imidlertid litt tidlig å si noe sikkert om dette, og euroen kan også ha bidratt til økt økonomisk integrasjon på andre områder enn ved rein handel.

ET SPØRSMÅL OM ÆRE?

Hvis gevinstene ved felles valuta er små, er det kanskje ikke et så stort tap for enkeltland å gi slipp på euroen. Spesielt Hellas vil nok slite med å holde en egen valuta noenlunde stabil, men landet er også det som sliter verst med å prøve å passe inn i den forma som fellesmynten blir støpt i. Og om ikke euroen i seg sjøl er et politisk prosjekt med slagside mot høyre, er det liten tvil om at det er vanlige arbeidere som betaler prisen hvis de mest kriseutsatte landene må gå gjennom lange nedgangstider

fordi politikerne deres mangler virkemidler til å motvirke krisa.

Et brudd vil først og fremst være et stort prestisjenederlag for EU-toppene. Og euroens stabilitet og posisjon i verden svekkes dersom det blir spekulasjoner om at flere land kan forlate eurosonen. Kanskje er prestisjen nok til å redde euroen, men i så fall er det påfallende at Merkel, Sarkozy & Co ikke har klart å gjøre mer for å sikre dens framtid. I skrivende stund forhandler de om opprettelsen av et nytt krisefond, men dette risikerer å strandre på grunn av uenighet om de tøffe reformene som spesielt Tyskland vil ha gjennomført som en slags botsøvelse.

Kort sagt, den unge europeiske fellesvalutaen opplever et av sine mørkeste oppvekstår nå. Foreløpig ser det ut som dens forsørgere har tenkt å støtte den gjennom høyst begrenset førstehjelp der det svir mest, og ellers satse på at motgang gjør sterk. Og hvis den overlever dette, slår kanskje politikerne seg til ro med at de langsiktige politiske og økonomiske fordelene veier opp for ulempene med dårlig beredskap i krisetider.

Det vi imidlertid kan være sikre på, er at det også vil komme flere kriser. ■

Askill H. Halse.

¹ D. Rodrik: «Is it time to call quits on the Euro?» Dani Rodrik's weblog 10 desember 2010.

² P. Krugman: «Can the euro be saved?» New York Times 12. januar 2011.

³ M. Boskin: «A tale of two currency areas.» Project Syndicate 24. januar 2011.

⁴ J. Bradford DeLong: «Pain without purpose.» Project Syndicate 28. januar 2011.

⁵ H. Berger og V. Nitsch: «Zooming out: The trade effect of the euro in historical perspective.» Journal of International Money and Finance 27, 2008.

Vil eurosamarbeidet

Finanskrisen i 2008 avdekket alvorlige svakheter i den internasjonale reguleringen av finansmarkedene, tilsynet og overvåkingen av disse. Etter denne finanskrisen ble finans og banksektoren reddet, og igjen slapp de å ta konsekvensene av slepphendt lånepolitikk og spekulative finansprodukter.

TEKST ANJA ASKELAND

I Europa har finanskrisen avkledd utfordringene eurosamarbeidet, eller Economic and Monetary Union (EMU), innebærer. Svært ulike land med ulik økonomi er nødt til å forholde seg til en felles pengepolitikk. Mange land sliter med enorm statsgjeld og liten utsikt til fremtidig økonomisk vekst. Særlig Portugal, Italia, Ireland, Hellas og Spania (PIIGS-landene) balanserer på en knivsegg for å beholde tilliten i finansmarkedet og innad i EU.

Europas banksektor kom seg gjennom finanskrisen. De ble finansiert ved hjelp av salg av enorme mengder statsobligasjoner og lån fra Den europeiske sentralbank (ECB), Tyskland og IMF. Statene ble gjeldsatt, og slik må den vanlige borger betale for finansnæringens utskielser. Enorme verdier ble overført fra det offentlige til det private, noe som har skapt sterk misnøye.

EMU

Euro ble introdusert for å unngå kurssvingningene mellom valutaene i EU, for å oppnå monetær stabilitet i Europa og å øke konkurransekraften. Den europeiske sentralbank (ECB) i Frankfurt, styrer utstedelsen av mynter og kontanter, og er bl.a. ansvarlig for euroens rentefastsettelse. Kravene for å være med i EMU er nedskrevet i stabilitetspakten, men flere land har problemer med å oppfylle kravene.

Fordelen med et stort valutaområde er at man slipper transaksjonskostnader, noe som kan stimulere handelen mellom landene og dermed veksten. Ulempen er at medlemslandene ikke kan føre en selvstendig penge- og vekslingspolitikk. De er nødt til å forholde seg til en sentralt fastsatt rente

uansett om landet er i en høy- eller lavkonjunktur, og renten blir fastsatt etter EUs gjennomsnittsnivå, som blir bestemt av de økonomiske tungvektene.

For de mer perifere landene skaper dette problemer. I Irland har det fra begynnelsen av 2000-tallet vært en eventyrlig høykonjunktur. En tidlig renteøkning kunne kjølt ned økonomien i tide, men istedenfor var det fritt fram for billige lån og spekulasjon, noe som førte til en inflatorisk utvikling. Prisstigningen førte videre til et dramatisk fall i Irlands eksport, og deretter en arbeidsledighet på nærmere 15 % og et budsjettunderskudd som langt overstiger stabilitetspaktens grense på 3 %.

PIIGS-landene har særlig hatt problemer etter finanskrisen.

PIIGS-LANDENE

I fjor ble Irland og Hellas reddet fra markedets vrede, nå er det Portugal og Spania som står for tur.

Det hersker stor tvil om Portugal klarer å tilbakebetale avdraget på 9,5 milliarder euro innen utløpet av juni. Portugal har ikke den største gjeldsbyrden blant eurolandene, men har lav vekst og dårlige utsikter til å få fart på økonomien.

Det er derfor naturlig at fokus igjen vil bli rettet mot Spania som har en mye større økonomi og som heller ikke har store utsikter til vekst. Det var nylig stor usikkerhet om Spania var i stand til å håndtere budsjettunderskuddet sitt, samtidig ble det reist spørsmål om eurosamarbeidet kunne overleve dersom

Bent Sofus Tranøy

Spanias økonomi går overende. Den spanske økonomien er større enn de andre PIIGS-landene til sammen. I Spania har det utviklet seg en enorm boligbølge som sprakk når finanskrisen var et faktum med de følger at arbeidsledigheten nå er oppe i 20 %, og ungdomsledigheten er oppe i hele 40 %!

Kan Spania og de andre PIIGS-landene i det hele tatt klare å betjene sin enorme statsgjeld?

–Jeg er pessimistisk. PIIGS-landene blir presset til å spare og stramme inn for å betjene gjeld, men det vil gå utover veksten og den langsiktige evnen til å betjene den samme gjelden. Det hele ser ut som en ond spiral for meg. Eneste trøsten for meg er at jeg ofte tar feil når jeg forsøker å vurdere komplekse situasjoner.

Dette forteller Bent Sofus Tranøy, førsteamanuensis i statsvitenskap ved Høgskolen i Hedmark, om sitt syn på EMUs utfordringer. Tranøy har doktorgrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo og en mastergrad i politisk økonomi fra London School of Economics – og er særlig opptatt av pengepolitikk og internasjonal regulering av finansmarkedet.

EMU er et enormt prestisjeprosjekt, og det er avgjørende for EU å vise at de tar tak i situasjonen. Tyskland, som er EUs økonomiske motor, og Frankrike, har vist stor vilje til å ta ansvar og garantere for EMU. EU kjøpte derfor opp store mengder spanske statsobligasjoner. Finansmarkedet ble beroliget av EUs vilje til å ta kontroll på situasjonen, i alle fall inntil videre.

EU LAGER EGNE FINANSINSTITUSJONER

I fjor vedtok EU-parlamentet reformer for

overleve?

å regulere banker, finansmarkedet og forsikringsselskapers aktivitet. Det ble også bestemt at de skulle opprette et finanstilsyn, European Systemic Risk Board (ESRB), som skal ha til oppgave å overvåke og varsle om økonomiske problemer i euroområdet.

Vil EMU klare å lage institusjoner som kan kompensere for enkeltlandenes manglende mulighet til å regulere sin økonomi?

– Kort sagt, nei. Du kan ikke fjerne effekten av grunnleggende strukturelle problemer, som at noen land får feiltilpasset rentesats eller overvurdert valutakurs, med bedre regulering. Men du kan kanskje forebygge noen av de verste utslagene av de samme strukturelle misforholdene. For eksempel hadde Spania for lave renter under boomen. Et bedre finanstilsyn ville kunne ha regulert bort noe, men ikke all den uansvarlige låneatferden som ble stimulert av de lave rentene, sier Tranøy.

Det er også enighet om å lage et permanent krisefond. Fondet skal være på hele 500 mrd euro og virke fra 2013, noe som skal være nok til at Spania kan redde dersom det blir nødvendig. 8 mars i år stilte Europa-parlamentet seg bak ønsket om skatt på finanstransaksjoner. Også De grønne og Eva Jolys forslag om bekjempelse av skatteunndragelse, skattesvik og flukt til skatteparadis, fikk støtte i parlamentet. Det er et absolutt behov for reformer, men det gjenstår å se om de klarer å gjennomføre dem.

SOSIAL URO

I fjor kuttet greske myndigheter lønninger og pensjoner, samt øket skattene, til tross for store og gjentatte streiker. Kuttene ble gjennomført for å få et lån på 110 mrd euro fra EU og IMF slik at Hellas unngikk konkurs. I februar i år fikk Hellas utbetalt 15 mrd euro fra EMU og IMF, samtidig krevde långiverne tøffere betingelser om fart i privatiseringsprosessen samt ytterligere strukturelle reformer. Dette resulterte i nye protester og demonstrasjoner i Hellas, 100.000 arbeidere, pensjonister og studenter marsjerte til parlamentet for å protestere.

Hellas har store problemer med tilliten i finansmarkedet og innad i EU, i det siste har rentene på statsobligasjonene steget faretruende.

Vil Hellas kunne fortsette å være med i EMU, vil de trekke seg ut, eller kan de risikere å bli kastet ut av samarbeidet?

– Her er alt mulig. Uansett hvilket av disse scenarier som slår til, vil det bli blodig. Dette er politisk økonomi. Ulike «løsninger» vil fordele byrdene ulikt. Hvem skal ta brorparten av «regningen» for eksempel, greske borgere eller internasjonale banker, sier Tranøy.

VEIEN FREMOVER

EMU er et prestisjeprojekt som ikke kommer til å bli oppgitt med det første, men utfordringene står i kø. EMUs enorme gjeldsproblemer er ikke løst. ECB kjøper opp statsobligasjoner og eurolandene har midlertidig fått en pustepause, men problemet er ikke løst før gjelden kommer ned på et bærekraftig nivå. Tysklands rolle og landets vilje til å betale er avgjørende for tilliten i finansmarkedet, det er i dag en begynnende misnøye med situasjonen hos det tyske folk, noe som kan skape ytterligere utfordringer.

Et scenario vi kan se for oss er at enkelte land kan få nok og velge å gå ut av EMU, eller motsatt at EMU får nok og kaster et land ut, Hellas er da en mulig kandidat.

Hvis Hellas blir kastet ut hvordan vil det påvirke eurosamarbeidet?

–Det vil nok svekke EMU umiddelbart, men det kan også styrke det på sikt ved at det blir mer realistisk, sier Tranøy.

Om eurosamarbeidet vil overleve er en utrolig kompleks problemstilling som er svært vanskelig å svare på i dag. Det er veldig mange faktorer som spiller inn og situasjonen endrer seg fra dag til dag.

Indirekte kan også revolusjonene i den arabiske verden kunne påvirke det fremtidige EMU gjennom økt oljepris, gjennom økte flyktningstrømmer fra Afrika, eller revolusjonene kan inspirere til demonstrasjoner, kanskje spesielt når de offentlige kuttene begynner å virke. ■

FAKTA

STABILITETSPAKTEN

- Budsjetttunderskuddet kan ikke være større enn 3 % av BNP.
- Den offentlige gjelden kan ikke overstige 60 % av BNP.
- Inflasjonen kan ikke være mer enn 1,5 % høyere enn gjennomsnittet av de tre landene som har lavest inflasjon.
- Medlemslandene skal etterstrebe at budsjettene er i balanse eller viser overskudd.
- For å være med i euroområdet skal valutakursen ha vært stabil i forhold til euro de siste to årene innen de blir tatt med i EMU.

Hold kjeft, velgere! EU bestemmer!

Med innføringen av Lisboa-traktaten har EU tatt et langt steg videre i å avvikle demokratiet i EU-området, hevder Sveinung Holien, styremedlem Attac Norge og redaksjonsmedlem i Attac Utveier.

Bør politikken styres gjennom demokratiske prosesser? De fleste vil nok svare ja på et slikt spørsmål. Men på tvers av folkemeningen jobber sterke krefter for å få til en massiv nedbygging av demokratiske påvirkningsmuligheter for befolkningen i EUs 27 medlemsland. EU fikk sin egen grunnlov, Lisboa-traktaten, den 1. desember 2009 (se undersak) uten at dette utløste noen større prinsipiell debatt i hverken Norge eller andre land. Grunnloven overfører masse beslutningsmyndighet fra de nasjonale regjeringene til EUs beslutningsorganer. Er EUs 27 medlemsland på vei til å opphøre å eksistere som selvstendige demokratiske nasjonalstater? Og kan man egentlig kalle EU for et demokrati?

Før innføringen av grunnloven var EU-samarbeidet delt inn i tre hovedområder («søyler»). To av disse områdene, utenriks- og sikkerhetspolitikk og politi- og justissamarbeid, har gjennom innføringen av EU-grunnloven blitt overført fra mellomstatlig til overnasjonalt nivå. Dette betyr tapt innflytelse for medlemslandene i EU på disse områdene.

Den nye grunnloven slår fast at det på mange saksfelter nå er helt forbudt for medlemslandene å vedta egne lover, på andre områder er myndigheten til å gi lover

delt mellom det enkelte medlemslandet og EU. Avstanden mellom den enkelte velger som er misfornøyd med EUs politikk og de politiske beslutningsorganene der er enorm. De nasjonale parlamentene i EU-landene gir mer overkommelige muligheter til å påvirke politikken gjennom demokratiske prosesser.

Det eneste demokratiske valgte organet i EU er EU-parlamentet. EU-parlamentet gjør imidlertid ikke de tingene man normalt kunne forvente at et parlament skulle gjøre: Parlamentet kan ikke foreslå lovendringer eller nye lover, det har ikke eneansvar for å vedta EUs budsjetter, og det utnevner hverken EUs president eller regjering (EU-kommisjonen). På grunn av disse manglene og de store kulturelle og språklige barrierer mellom innbyggerne, er det vanskelig å se for seg at EU noen sinne kan fungere demokratisk. Her er det tvert imot lagt opp til at ressurssterke og styrtrike investorer, rundebordsgrupper og karteller skal bestemme politikken, ikke folket. Samtidig er det en økende fare for at nasjonalstatene, den eneste realistiske rammen for et demokratisk folkestyre, etter hvert helt opphører å eksistere som en demokratisk arena. Hva er vitsen med å engasjere seg i politikk dersom EU uansett pålegger nasjonalstatene å føre en politikk

som er like mørkeblå som EU-flagget?

I statsvitenskapen er «voldsmonopol» det mest grunnleggende kriteriet på om et geografisk område er et eget selvstendig land eller ikke: I et selvstendig land er det staten som har enerett på å bruke fysisk vold og tvang (i et demokratisk samfunn må slik vold og tvang selvsagt skje innenfor visse juridisk definerte rammer og bare når det er helt nødvendig). Bare norsk politi kan i dag bruke tvang overfor personer som oppholder seg på norsk jord. Militæret er underlagt strenge regler som hindrer politisk innblanding fra de militære (i hvert fall offisielt). Norske velgere kan bruke stemmeseddelen til å slå tilbake mot eventuell politivold og militær innblanding i politikken.

I dagens EU er det imidlertid et økende press for å uthule nasjonalstatenes voldsmonopoler gjennom å etablere egne politi og militærstyrker. Hvem er det da som bestemmer over hvem? Vil det i fremtiden ikke lenger være nasjonalstatene som skal straffeforfølge forbrytere og løse avgrensede militære konflikter? Og hva er det da som skjer hvis innbyggerne i et land bestemmer seg for at de ikke lenger vil anerkjenne og rette seg etter EUs regler men heller bestemme selv over sine egne land. Vil sivilbefolkningen da bli møtt av militærstyrker slik sivilbefolkningen i vedens diktaturstater opplever det i dag?

Svekkelsen av demokratiske påvirkningsmuligheter i EU foregår parallelt med brede samfunnstrender egnet til å undergrave levekår og rettigheter for folk flest.

SVEINUNG HOLIEN

Svekkelsen av demokratiske påvirkningsmuligheter i EU foregår parallelt med brede samfunnstrender som er egnet til å undergrave levekår og rettigheter for folk flest. I etterkant av 11. september er det blitt et økende press fra kapitalinteresser og elitemiljøer på å bruke statenes våldsmidler til å krigse, overvåke og undertrykke befolkningene i både egne og andres land. Mange land driver med kraftig opprustning og satsing på nye våpensystemer, mens rettssikkerheten for enkeltindividet har blitt svekket gjennom såkalte antiterrorlover. Samtidig undergraver vesten viktige prinsipper om å aldri angripe sivilbefolkninger under krig. Den økonomiske krisa har siden høsten 2008 ført til store offentlige overføringer til private kapitalinteresser og kutt i offentlig velferd. Samtidig vil verden i tiårene fremover preges av økende befolkning og minkende forekomster av både fornybare og ikke-fornybare ressurser. Alle disse alvorlige problemene kan bare løses gjennom demokratisk medvirkning fra velgerne, og derfor er også utviklingen i EU helt feil.

SVEINUNG HOLIEN

Slik fikk EU sin nye grunnlov:

- Det første utkastet til grunnlov for EU ble laget i 2004 etter at Nice-traktat en i 2001 hadde tatt til orde for å lage en egen grunnlov for EU.
- I 2005 avviste folkeavstemninger i Frankrike og Nederland forslaget til EUs grunnlov. Etter Frankrikes nei ble prosessen stoppet ettersom grunnloven måtte ratifiseres i alle EUs medlemsland for å bli vedtatt.
- En ny avtaletekst ble utarbeidet. Betegnelsen «grunnlov» ble erstattet med «Lisboatraktaten», men hele 96 % av bestemmelsene var uendret (i følge en beregning fra den britiske tenketanken Open Europe). Ingen folkeavstemninger skulle holdes denne gangen.
- Samtidig ble det satt i verk flere tiltak for å hindre offentlig debatt om grunnlovsforslaget, blant annet fikk medlemsstatene forbud mot å oversette avtaleteksten i sin helhet før den ble vedtatt (og det eksisterer den dag i dag ingen norsk oversettelse av EUs grunnlov).
- En folkeavstemning ble til slutt holdt i Irland i 2008, etter krav fra landets domstoler, hvor befolkningen sa nei til grunnloven.
- Irelands nei til grunnloven ble imidlertid ikke godtatt, hverken av EU eller den irske regjeringen. Derfor ble det arrangert en ny folkeavstemning på den samme avtaleteksten i 2009. Med hjelp av finanskrisa og en ensidig mediedekning ble avstemningsresultatet vippet over til et ja ved denne andre avstemningen.
- Grunnloven kunne dermed bankes igjennom i EUs besluttsende organer. Den 1. desember 2009 trådte grunnloven i kraft. Samtidig fikk EU sin første president, Herman Van Rompuy, som har høyere lønn enn Obama.

SVEINUNG HOLIEN

Den ungarske garden er den paramilitære grenen av det nasjonalistiske partiet Jobbik. Bildet er tatt 29. mars, 2008. Foto: Henk-Jan Wesselink / www.daskar.nl

Rasismen gror i oppgangstider

English Defence League demonstrerer i Newcastle 29. mai 2010. Foto: Gavin Lynn / Lionheart Photography.

Er det slik at høyreekstremismen har gode vekstvilkår under økonomiske lavkonjunkturer? Vokser Europas brunsvide partier på finanskrisen? En masteroppgave ved Universitetet i Bergen hevder det er økonomiske oppgangstider som gir grobunn for høyrepopulistiske partier.

TEKST TERJE KARLSEN

– Økonomisk gode tider gjør at folk ikke bryr seg så mye om økonomiske saker, og det gir god grobunn for at immigrasjonssaken blir viktig for folk. Det kan muligens være noe av grunnen til at vi ser at radikale høyrepopulistiske partiene i rike land ofte gjør det godt ved valg.

Ole Hallvard Dyrbekk.

Østerrike, Norge, Sveits, Nederland, Danmark og kanskje nå også Sverige kan passe inn i denne beskrivelsen, sier Ole Hallvard Dyrbekk, statsviter fra Universitetet i Bergen.

Han har forsket på viktigheten av immigrasjonssaken i opinionen i 14 vesteuropeiske land i perioden 2003–2009. Denne saken blir sett på som den desidert viktigste for radikale høyrepopulistiske partier.

– Andre forskere har, i tråd med dette, pekt på at etablerte partier som sosialdemokrater og konservative partier har mer tillit i økonomisk vanskelige tider, sier Dyrbekk.

– Utgangspunktet i oppgaven var om den faktiske innvandringen påvirker, for dette har det vært uenighet om.

Jeg finner at nivået på immigrasjonen spiller en rolle når jeg sammenligner ulike land – og hvilke politiske spørsmål befolkningen synes er viktige. Generelt synes det som om immigrasjon er viktig i land der det er høy innvandring. Undersøkelsen viser at immigrasjon ikke kan bli en viktig sak uten at det finnes en viss andel utlendinger. Men det finnes også tilfeller av land med høy andel av utlendinger i befolkningen uten at immigrasjonsspørsmålet er særlig høyt på agendaen – Tyskland er et eksempel her, sier Dyrbekk.

– Undersøkelsen dreier seg om Vest-Europa – her har jeg brukt to mål på den økonomiske situasjonen: Både arbeidsledighetsrate og økonomisk vekst ser ut til å ha en betydning for om immigrasjonssaken er et viktig politisk spørsmål.

Økonomisk vekst er her målt ved å se på endringen i BNP fra et kvartal til det samme kvartalet neste år. Det vil si at veksten i første kvartal i 2007 er basert på økningen i BNP fra første kvartal i 2006 til første kvartal i 2007.

– Går økonomien bra, så er det plass på den nasjonale agendaen til at folk synes dette er viktig! Immigrasjon spiller en rolle når arbeidsledigheten er lav, spesielt ser vi dette i Danmark, Nederland og Østerrike, hvor det var under 5 % arbeidsledighet i deler av perioden analysert. Derimot er immigrasjon ikke en viktig politisk sak i Tyskland, Hellas, Finland og Portugal.

I undersøkelsen spurte vi om viktighet av ulike politiske spørsmål, og ikke holdningen til enkeltsaker. For eksempel er det mange i Norge med sterke holdninger til EU – men

folk synes i dag ikke denne saken er viktig. Holdningen kan være stabil, men viktighet kan endre seg.

– Høyretradikale og populistiske partier har generelt ikke tillit i økonomiske spørsmål, i krisetider har folk tillit til mer etablerte partier som konservative og sosialdemokratiske partier. I økonomiske ustabile tider er det de som har en historie om trygghet som vinner valg – mot for eksempel Frp, som ikke har tillit i økonomiske spørsmål.

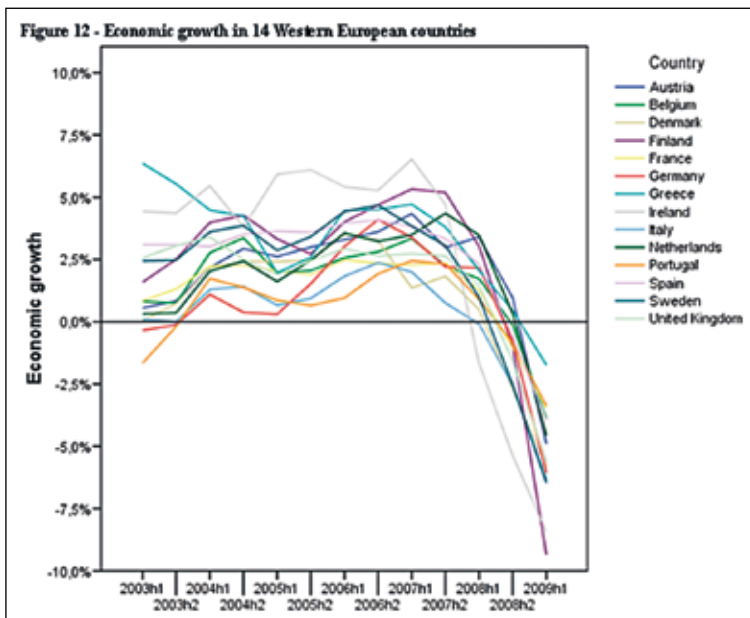
FRP SILER EKSTREMISTENE

Ideologisk må man skille mellom høyreekstremistiske grupperinger og høyrepopulistiske partier, om man skal analysere det ekstreme høyre. Det er ingen nyhet at vi finner brune strøminger fra ekstreme nynazister og helt inn i Europas parlamenter. Er det mulig å analysere disse strømmingene i forhold til finanskrisen og den sosiale ustabiliteten som preger store deler av Europa i dag?

– I Sverige, som i andre land i Europa, har innvandring ført til utfordringer. Det har vært opptøyer i innvandrertette bydelar som Rosengård utenfor Malmö, og når brannmen-

nene kommer, kastes det stein på dem. Innvandrere er overrepresentert som kriminelle, selv om det er verdt å påpeke at denne overrepresentasjonen langt på vei forsvinner når man tar høyde for innvandreres sosioøkonomiske status, sier Didrik Söderlind, rådgiver i Human-Etisk forbund. Han har over lengre tid overvåket høyreekstremismen i Europa.

Det svenske partiet Sverigedemokraterna kom i fjor inn i Riksdagen med 20 mandater. Dette er et parti som startet opp som et rent rasistparti, med tette bånd til nynazister. 330 000 svensker stemte i fjor på dette partiet. ▶

Ole Hallvard Dyrbekk «Contextual factors and the salience of the immigration issue - An analysis of populist radical right parties' favourite topic» (UiB, 2011)

– I Norge har Fremskrittspartiet sørget for at slike partier ikke har hatt grobunn, noe som har vært en blandet vel-signelse. Gevinsten har vært at innvandrings skeptikere har kunnet stemme på et normalt, demokratisk parti, prisen har vært å nettopp ha et stort parti som har gjort et norsk Sverigedemokraterna overflødig, sier Söderlind.

– Sverige har ikke hatt noe Fremskrittsparti, som har sørget for at et parti av Sverigedemokraternas type har vært umulig å få på beina her til lands. FrP kan komme med tvilsomme utspill i innvandringsdebatten, men FrP spiller i en helt annen klasse enn Sverigedemokraterna, hevder Söderlind.

HOLDNINGENE ENDRES

– Det er naturlig at mange land med stor statsgjeld, som kutter drastisk i offentlig velferd, også vil oppleve mer sosial uro. Med høy ungdomsledighet og dystre framtidsutsikter skapes det grobunn for fremmedfrykt. Det er ikke så unaturlig å anta at det som skjer i Hellas, Spania og Storbritannia gjør at befolkningen blir mindre vennlig innstilt til fremmede, sier Kristian Tronstad, forsker ved FAFO.

– Den europeiske samfunnsundersøkelsen viser at folk i Øst-Europa er mer polariserte enn i Norden og Vest-Europa. I Øst-Europa plasserer en høyere andel seg enten langt til venstre eller langt til høyre, i Norden er det en sterkere konsentrasjon mot sentrum, sier Tronstad.

Han jobber for tiden med en analyse av den europeiske samfunnsundersøkelsen, og ser på holdninger til innvandrere, hvor han sammenligner Sverige, Norge, Danmark, Tyskland og Storbritannia.

– Det jeg har funnet er at folk ikke har blitt mer høyrevridde i Norge, Danmark og Sverige – og oppslutningen om velferdsstaten er god i de nordiske landene. Nordiske land har tolerante holdninger til innvandrere, sier Tronstad.

FASCISMEN I ØST-EUROPA

I 2010 fikk ungarske Jobbik 16 prosent av stemmene ved valget på ny nasjonalforsamling. De fikk 900.000 stemmer og ble landets tredje største parti.

– Et av de stedene i Europa hvor høyreekstremer er skumle nå er i Ungarn,

Europas politiske skala

Tabellen viser hvordan befolkningen i ulike europeiske land plasserer seg på høyre-venstre-skalaen.

Plassering	Ytre										
	venstre	1	2	3	4	5	6	7	8	9	høyre
Tyrkia	7	4	4	4	2	41	4	5	8	7	15
Israel	2	3	4	6	7	20	13	12	12	9	14
Kypros	11	6	6	7	7	26	6	6	9	7	10
Kroatia	5	2	5	9	9	36	8	8	8	3	9
Romania	5	5	4	6	5	28	11	10	11	6	9
Latvia	3	3	4	6	7	31	8	10	12	7	9
Ungarn	4	2	4	5	5	41	7	9	10	4	8
Bulgaria	5	6	8	8	6	29	11	11	6	3	7
Polen	2	2	3	6	7	33	13	12	12	5	6
Tsjekkia	3	3	5	9	12	24	11	11	13	5	6
Slovenia	8	4	7	11	8	37	6	6	6	2	5
Russland	3	2	4	5	6	48	9	10	7	2	5
Ukraina	3	2	6	6	7	45	6	9	7	4	5
Slovakia	3	5	8	12	11	29	8	8	8	3	4
Hellas	2	4	5	8	11	38	6	11	7	4	4
Danmark	1	2	7	13	13	22	10	14	13	3	3
Sverige	3	3	7	12	12	24	10	16	10	2	3
Estland	3	2	5	8	9	40	10	11	9	3	3
Finland	1	1	3	8	11	29	10	15	15	5	2
Norge	1	2	4	14	11	25	11	17	11	3	2
Frankrike	5	3	8	12	10	29	10	10	9	2	2
Belgia	2	3	6	13	10	36	11	11	6	2	2
Irland	2	1	3	8	10	46	12	10	5	1	2
Storbritannia	2	1	5	10	10	43	11	10	6	1	2
Tyskland	3	2	6	15	15	36	9	8	5	1	1
Spania	3	2	9	19	13	31	8	7	6	2	1
Nederland	2	2	6	11	12	26	15	15	8	2	1
Sveits	3	1	6	13	12	32	11	13	6	2	1
Portugal	2	2	7	15	19	28	8	10	8	2	1
Total	3	2	5	10	9	37	9	10	8	3	4

Tabellen viser prosentandelen av befolkningen som mener de tilhører ytre høyre, rundet av til nærmeste hele prosentall.

Kilde: Europeiske samfunnsundersøkelsen 2008

og særlig den paramilitære delen av Jobbik, Magyar Gárda, den er skummel. Dette er kanskje noe av det ekleste som skjer blant Europas høyreekstremer akkurat nå, sier Söderlind.

«Den ungarske garden» – Magyar Gárda – utviklet seg med utgangspunkt i Jobbik, og partiets nåværende leder, Gábor Vona, var en av gardenes stiftere. Jobbik – navnet er egentlig Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Bevegelsen for et bedre Ungarn) – ble først organisert som parti i 2003. Året etter ble Ungarn EU-medlem.

Det siste tiåret har korrupsjonsskandaler preget landet, og Ungarn er blant landene som er hardest rammet av den globale finanskrisen, med en negativ vekst på 6,3 prosent, en arbeidsløshet på 11,4 prosent og et budsjettunderskudd på sju prosent i 2009. Under finanskrisen i 2008 gikk Ungarn nær konkurs og måtte låne 25 milliarder dollar.

Jobbik får stemmene til én av seks stemmeberettigede ungare. Og flere og flere lar sinne og frustrasjon over landets begredelige økonomiske og politiske situasjon gå utover syndebukker utpekt av Jobbik. Jobbik har en åpen nasjonalistisk profil, med skarp brodd mot Ungarns 700 000 store befolkning fra Romfolket og 100 000 jøder.

Den ungarske garden antas også å stå bak mer enn et sekstital angrep mot romere de siste to årene, syv er blitt myrdet. 25. mars startet en rettssak i Budapest mot fire gardemedlemmer mistenkt for drap på seks romere – og rasistisk motivert angrep på et titalls andre.

Den opprinnelige garden er i dag forbudt i Ungarn, noe som ikke har forhindret fremveksten av liknende bevegelser.

NORSKE NYNAZISTER

En rasistisk bevegelse vi har sett komme til Norge i 2011 er Norwegian Defence League, opprettet på inspirasjon fra den engelske søsterorganisasjonen English Defence League (EDL). I England har organisasjonen samlet opptil 3.000 mennesker i demonstrasjoner.

– I Norge er det høyreekstremer nesten dødt, men jeg har ikke tro på at dette er overførbart til Norge. NDL prøver å late som om de ikke er nazister, men organisasjonen er full av dem. Den hooliga-greia som EDL er fylt

av er stor i England, men dette fungerer ikke i Norge, sier Söderlind.

NDL fikk først medieoppmerksomhet da Remi Huseby (22) ble intervjuet på TV 2 i forbindelse med en demonstrasjon i England. Huseby ga uttrykk for at han representerte en ny gruppe, NDL.

Kort etter at Huseby profilerte NDL i mediene var også en ny nettside på plass, og det ble varslet en demonstrasjon som skulle finne sted utenfor Domkirken i Oslo 26. februar. Norwegian Defence League forsøke å ha demonstrasjon i Oslo 26. februar, men ble effektivt stoppet av massive protester og mobilisering i mot.

Etter noen dager var demonstrasjonen avlyst. Nettsiden til gruppen ble lagt ned 1. mars, etter at PST kom med sin trusselvurdering. Etter at NDL nå har vært i offentligheten i vel en måned har lederen trukket seg etter intern maktkamp – og Lena Andreassen stod i mars fram som talsperson for den «nye» gruppen Norwegian Defence League.

– Det som kjenner høyreekstremer er at de har et anstrengt forhold til demokrati. Det gjør at de har vanskelig for å inngå kompromisser, og derfor sprekker slike internasjonale koalisjoner fort. Det er en fascinerende ting å konstatere. Men EDL-NDL-samarbeidet er ikke mellom nasjonale partier, men mellom løse miljøer med et felles hatobjekt. Derfor tror jeg samarbeidet kan funke bedre mellom dem enn mellom f.eks. italienske og rumenske høyreekstremistiske partier, sier Söderlind. ■

Sparker i gang Attac Oslo Øst

Høsten 2010 ble det blåst nytt liv i Attac Oslo Øst. Et glimrende og godt besøkt arrangement på Dattera til Hagen den 21. oktober toppet en aktiv høst for lokallaget.

Benedikte Pryneid Hansen overrakte en hilsen til finansminister Sigbjørn Johnsen (Ap), med en oppfordring om å fortsette jobben for finansskatt. Foto: Attac

AV ATTAC OSLO ØST

Over 75 personer så filmen Sjøkkdoktrinen på kafeen Dattera til Hagen på Grønland i Oslo. Filmen er basert på boka til Naomi Klein ved samme navn.

Mens Magnus Marsdal startet med en fin innledning om innføringen av markedsreformer og dens grusomme konsekvenser avsluttet Benedikte Pryneid Hansen, leder av Attac Norge, med å fortelle om Attac og det arbeidet organisasjoner utfører.

Til tross for at lokallaget kom igang litt seint på året, så har medlemmene vært svært aktive. Vi har vært til stede på de ulike arrangementene som har blitt avholdt i Attacs regi. Blant annet deltok vi på 10 års jubileet for Attac Tyskland i Frankfurt i begynnelsen av året, på Attacs sommerleir på Malmøya utenfor Larvik, samt under Globaliseringskonferansen i november.

I samarbeid med Fremtiden i våre hender (FIVH), Changemaker og Grønn hverdag markerte vi *Kjøpefri dag* den 27. november med stand på Dasslokket og et arrangement på Skuret bar og scene. Arrangementet var labert besøkt, men det ble mye mediaoppmærksomhet rundt dagen, slik at det hele uansett må sies å ha vært svært vellykket. I tiden fre-

mover vil vi derfor gjerne samarbeide med andre organisasjoner som har det samme målet som oss.

I tillegg til å bidra og hatt flere verv i Attacs sentrale organer, både i styret og i AU, så deltar flere aktivt i Utveier redaksjonen. I tillegg deltar vi i Attacs arbeidsgrupper, slik som i Skattegruppa, som blant annet arbeider for å få slutt på skatteparadis og ser på kontrollmuligheter finansmarkedet, slik som land-til land rapportering og innføring av skatt på finanstransaksjonar (FTT).

Sjur Papazian, som nå har igangsatt en ny start for lokallaget, har fungert som talsperson frem til årsmøtet som ble avholdt den 25. oktober, da Anja Askeland overtok rollen. Vi ble på dette årsmøtet enige om å mobilisere, både gjennom stand og web, avholde et månedlig arrangement med film og/eller debatt og samarbeide med andre Attac lag for å lage større arrangementer.

I disse finans- og klimakrisetider er det i ferd med å bli åpenbart for stadig flere at vi trenger en drastisk samfunnsmessig og økonomisk endring for å overleve. Attac Oslo øst vil forsøke å sette igang debatt vedrørende hva «en annen verden er mulig» kan innebære og øke bevisstheten rundt alternative samfunns- og økonomimodeller. Dette vil være vårt hovedfokus! ■

Oslo øst Attacs talsperson Anja Askeland viser sin støtte til forslaget om finansskatt (FTT) utenfor det nordiske minister-rådsmøtet mandag den 29. november. Foto: Attac

Lyst til å være aktiv i Attac Oslo Øst? Lyst til å delta på våre aktiviteter? Ta kontakt med Anja Askeland på adressen askeladda@hotmail.com

Da Attac Norge avholdt landsmøte i Oslo 26-27 februar i år, ble oppstarten for ti år viet lite oppmerksomhet. Jubileet ble naturligvis behørig omtalt i leders tale, men utover det ble det lite mimring og feiring. I stedet rettet landsmøtet blikket framover og vedtok et arbeidsprogram med to politiske hovedkampanjer: «Skatt på finanstransaksjoner» og «For demokratisk styring – mot New Public Management».

LANDSMØTE med dobbelt fokus

TEKST OG FOTO **BODIL CHR. ERICHSEN**

Siden starten har Attac jobbet for skatt på finanstransaksjoner. Saken har fått bred oppslutning internasjonalt etter finanskrisa, og kan kanskje realiseres innen alt for lenge. Når dette skrives har EU-parlamentet akkurat stemt for en slik skatt.

Den andre hovedkampanjen har lengre tidsperspektiv. Kampen mot privatisering, markedsretting og konkurranseutsetting i offentlig sektor, ble løftet til en hovedsak for Attac Norge i fjor. Saken får økende folkelig oppslutning, men i de politiske miljøene endres holdningene i mindre grad. Det blir en tøff kamp framover, Høyre og FrP varsler økt privatisering etter Adecco-skandalen.

De politiske innledningene var inspirerende og utfylte hverandre fint. Tidligere nestleder i Attac Norge, Helene Bank, nå spesialrådgiver i For Velferdsstaten, snakket om markedsretting av velferdsstaten og skatteparadisenes rolle i den forbindelse. Hennes innledning pekte mot begge hovedkampanjene. Med illustrative plansjer viste hun hvordan Espira-barnehagene skaper norske omsorgsmillionærer ved hjelp av firmaer registrert i Channel Island. På samme måte ble forbindelsene mellom f eks Madserud sykehjem, drevet av Norlandia, og skatteparadiset New Jersey eksponert. «La oss å ta tjenestene tilbake!» sa Bank. For Velferdsstaten har «oppskriften».

Nestleder i Rødt, Bjørnar Moxnes, viet store deler av sitt innlegg til Adecco-saken. Men som han sa, «Adecco-skandalen handler ikke om

Adecco». Anbudskonkurransene fører til sosial dumping og slik vil det fortsatt være, selv om Adecco utelukkes. Alle selskapene oppfyller krav om tarifflønn og godtar sanksjoner på kontraktsnivå, men i praksis er det ikke mulig å vinne anbudsrunder dersom arbeidsmiljølov og tariffavtaler følges. Om kontraktsbrudd avdekkes har selv en stor kommune som Oslo, små ressurser i møte med multinasjonale selskapers juridiske avdelinger. Moxnes siterte en ansatt Midtåsenhjemmet: «Adecco vil tjene penger, kommune/bydel vil spare penger og ingen tenker på oss.» Han oppfordret Attac til å presse på for å få partiene til å forplikte seg til å kaste alle kommersielle aktører ut av alle deler av offentlig sektor.

Heidi Lundeberg er daglig leder i Latin-Amerikagruppene i Norge, koordinator i Handelskampanjen og tidligere styremedlem i Attac Norge. Hun fokuserte særlig på Norges rolle som aktør i et globalt energimarked, forklart av den norske ambassadør til Uganda 17. mai i fjor: «We celebrate the discovery of oil in Uganda because with it, Norway get a crucial role in the region». Norsk oljeindustri får god hjelp av norske myndigheter i kampen om naturressurser i andre land. At begrensninger for utenlandske selskaper sikret Norge kontroll med oljeressursene og store inntekter i statskassa forties. Oljeselskapenes framferd i sør møter imidlertid motstand, og Lundeberg kunne vise til noen land som har tatt kontroll over egne naturressurser. For at flere skal lykkes vil Attac, LAG og Handelskampanjen dele

FAKTA

ATTAC NORGE 2001-2011

Seire gjennom ti år

- **2002:** I Oslo deltok 10.000 mennesker i en fredelig demonstrasjon mot Verdensbanken, IMF og WTO. Anledningen var institusjonenes årlige forskerkonferanse, som dette året ble avholdt på Holmenkollen Park Hotel. Bak demonstrasjonen stod en rekke organisasjoner, blant dem Attac.
- **2003:** Irak – vi var med på få 60.000 folk på gatene mot krigen i Irak
- **2005: 2005-alliansen** – vi var med på å velte Høyre-regjeringen
Protester mot G8 og G20s agenda har kommet på dagsorden i Norge, takket være Attac
Coca cola – vi stoppet Colas monopolsituasjon på norske universiteter og høyskoler
Skatteparadis – i dag er kampen mot skatteparadis øverst på dagsorden i UD
- **2010:** Kravet om finansskatt vinner fram – og går mot seier i 2011?

oljeerfaringene bl a Olje for Utvikling underkommunerer.

Mellom innledninger og rutinepreget landsmøtearbeid ble det også tid til gruppearbeid etter LØFT-metoden – LøsningFokusert-Tilnærming. Seansen ble ledet av en, som vanlig, svært engasjert Knut Hjelleset.

Dersom Attac-arbeidsåret 2011 blir like bra som landsmøtet, skal vi være godt fornøyd med oss selv når vi samles igjen i 2012.

F.v. Ingerid Straume, Benedikte P. Hansen og Magnus Eriksson.

Det nye styret

Arbeidsutvalget

Benedikte Pryneid Hansen	Gjenvalg
Ingerid Straume	Gjenvalg (1. nestleder)
Magnus Eriksson	Ny (2. nestleder)
Emilie Ekeberg	Gjenvalg
Thomas Nygreen	Gjenvalg
Bente Lien Nilsen	Gjenvalg
Sveinung Holien	Gjenvalg fra styret

Styret

Morten Edvarvsen	Gjenvalg
Gernot Ernst	Gjenvalg
Bodil Erichsen	Ny
Petter Håndlykken	Gjenvalg
Roswitha Rosner	Ny
Henrik Fjeldsbø	Gjenvalg
Hans Theting	Gjenvalg
Sofus Kjeka	Ny

Vellykket pubdebatt

Myk start på landsmøtet også i år: fredag kveld arrangerte Attac Norge åpent kafémøte om New Public Management og privatisering. Stedet var Dattera til Hagen på Grønland i Oslo. I panelet satt ordfører kandidat for SV i Oslo, Marianne Borgen, Attacleder Benedite Pryneid Hansen og Lars Gauden-Kolbeinstveit fra Civita.

Heidi Lundeberg, daglig leder i Latin-Amerikagruppene i Norge, er kritisk til norsk oljeengasjement i Sør.

- I praksis er det ikke mulig å vinne anbudsrunder og samtidig følge arbeidsmiljølover og tariffavtaler, sier Bjørnar Moxnes (R).

Attac Norge 10 år: Et engasjert landsmøte vedtok «Skatt på finanstransaksjoner» og «Kamp mot New Public Management» som hovedsaker det kommende året.

Naturligvis handlet det om Adecco. Mediehistorien om «skandalen» ble tilført noen ikke fullt så kjente fakta, f eks at de dårlige arbeidsforholdene har vært vel kjent på Rådhuset i lang tid. Fra salen fortalte informasjonssjefen i Fagforbundet at forholdene var godt kjent i fagbevegelsen, som kontaktet arbeidsgiver allerede i 2005. Fagbladet omtalte saken i sommer, men Adecco-direktøren benektet påstandene. Rødt fremmet forslag i bystyret om full gjennomgang av lønnsvilkårene ved sykehjemmene for et år siden, men fikk kun støtte fra SV og AP. Byrådets støttepartier (V og Krf) uttrykte så sent som 18. februar i år, full tillit til Høyre og FRPs kontroll og tilsyn. «Dette er en villet politikk. Høyresiden har villet kommersialisere sykehjemmene», konkluderte Borgen, som også punkterte myten om at privatisering fremmer mangfoldet. «Det er ingenting i veien for å drive sykehjem med ulike profiler og

prioriteringer innenfor rammen av det offentlige – hvis vi vil.» sa hun.

Representanten fra Civita fikk en vanskelig jobb med å forsvare det private initiativ. Hans utgangspunkt, at Adeccoskandalen skyldtes mangelfulle kontrollrutiner, stod ikke helt til troende. Attaclederen syntes nesten litt synd på ham, men ombestemte seg etter en sjekk på Civitas nettsider. De levner ingen tvil om at Civita aktivt jobber for økt privatisering og økte økonomiske og sosiale forskjeller.

Arrangementet var godt besøkt, rundt 40 fram møtte på en fredagskveld, i vinterferien og under VM, står det respekt av. Mange av dem var landsmøtedeltakere, men slett ikke alle. En av gjestene var ansatt i Adecco, for tiden som sekretær i byrådsavdelingen. Hun minnet oss om at lønnsdumping og uryddige arbeidsforhold ikke bare er et problem i helse- og omsorgssektoren. ■

Frigjøringen av Tunisia

14. januar 2011 feide revolusjonen vekk diktaturet i Tunisia, og det innebar også at Attac Tunisia ble frigjort! I tiden etterpå har det knippet av aktivister som holdt stand mot diktaturet, begynt å lære seg å være aktivister i et fritt land.

TEKST **FATHI CHAMKHI**, ATTAC TUNISIA

Organisasjonen Raid (Attac Tunisia) ble stiftet 9.9.1999 i Tunis. I organisasjonens elleve første år hindret diktaturet den i å arbeide fritt. Medlemmene ble utsatt for trusler og trakassering. Noen ble også fengslet.

Under diktaturet fordømte naturligvis Attac Tunisia, sammen med andre organisasjoner, de diktatoriske makthaverne, men vår organisasjon hadde et annet hovedfokus. Målet med å etablere Attac i Tunisia var å spre kunnskap om konsekvensene av den økonomiske og sosiale politikken som ble tvunget igjennom via den berømmelige Washington-konsensusen.

Vi ønsket å skape – selv om det virket nokså vanskelig å få til under et diktatorisk regime – en sosial bevegelse for en alternativ globalisering med slagordet: «Et annet Tunisia er mulig».

På tross av undertrykkingen klarte vi å gjennomføre noen aksjoner og til og med vinne fram et par ganger! Jeg husker spesielt en aksjon vi gjorde til støtte for arbeiderne i en tekstilfabrikk som var blitt privatisert under dunkle omstendigheter. Tolv arbeidere var blitt ulovlig oppsagt, og sju av disse var fagorganisert. Etter flere måneders kamp og etter å ha blitt sviktet av alle, også forbundet sentralt, bestemte de seg for å innlede sultestreik. De oppfordret «alle som er

opptatt av rettferdighet og frihet» til å støtte dem.

Attac Tunisia tok oppfordringen, og etter en ukes kamp vant de fram. Dette er blitt et kroneksempel i Tunisia på konkret solidaritet, lokalt og internasjonalt, mellom ofre for nyliberal politikk og aktivister som kjemper mot denne politikken. Det er blitt ført andre kamper med mindre lykkelig utfall, men Attac Tunisias viktigste bidrag er ekspertise og analyser av nyliberalismen i Tunisia: privatisering, avtaler påtvunget fra utlandet (spesielt Euro-Middelhavspartnerskapet), strukturtilpasningsprogrammer og avtaler om beskyttelse av investeringer, men også sysselsetting, fattigdom osv.

I dag, to og en halv måned etter at diktator Ben Ali flyktet fra landet, er situasjonen veldig blandet i Tunisia. Avviklingen av diktaturets politiske apparat skrider fram ganske bra, spesielt etter at Ben Alis parti RCD ble oppløst. Det er også gitt amnesti til politiske fanger, og retten til å organisere seg, demonstrere og danne politiske partier er sikret. Det er også innført presse- og trykkefrihet. 24. juli skal det holdes grunnlovsforsamling, og medlemmene av den skal velges gjennom de første frie valgene i Tunisia.

Denne politiske utviklingen er veldig bra, men den er fortsatt sårbar og kan fort gå i stå eller reverseres hvis konkrete økonomiske og sosiale framskritt uteblir. Faktisk skjer det nesten ingenting med hensyn til grunnleggende veivalg i den økonomiske og

sosiale politikken. Tunisia fungerer fortsatt innenfor de sosioøkonomiske rammene som den nyliberale globaliseringen har påtvunget landet. Revolusjonen veltet diktatoren og har kommet langt i avviklingen av hans maktapparat, men vi lever fortsatt under markedsdiktaturet – og det innebærer en politikk som går på bekostning av de store folkemassene, arbeiderne og ungdom.

Den økonomiske og sosiale modellen er avgjørende i prosessen som skal føre til et reelt demokrati i Tunisia. Dette ønsker Attac Tunisia å sette fokus på. Derfor har vi nettopp lansert en nasjonal og internasjonal kampanje for å slette utenlandsgjelda som diktatoren etterlot seg.

Tilbakebetaling av denne gjelda er en stor økonomisk byrde for Tunisia, som bør bruke alle sine økonomiske ressurser på å løse akutte sosiale problemer: Det gjelder spesielt kampen mot ekstrem fattigdom (ti prosent av tunisierne lever under fattigdomsgrensa) og trygd til landets over en halv million arbeidsløse (femten prosent) – tre fjerdedeler av disse er under 34 år, og omtrent en tredjedel har universitetsutdanning.

Vi krever at Tunisias sentralbankdirektør innfører et moratorium på gjeldsnedbetalingen i påvente av at en demokratisk valgt regjering kommer på plass, og at det gjennomføres en åpen høring for å avgjøre hvor stor andel av gjelden som er illegitim og derfor bør avskrives.

Gjeldslettekampanjen gir oss også mulighet til å reise debatt om andre grunn-

FOTO : LICENCE CREATIVE COMMONS - GWENFLICKR

leggende spørsmål som revolusjonen satte på dagsorden. For eksempel spørsmålet om nasjonal folkelig suverenitet som i stor grad er blitt konfiskert av den nyliberale globaliseringen og den imperialistiske dominansen som den har vært med på å styrke i Tunisia. Tunisia kan ikke skape et levedyktig demokratisk samfunn uten å riste av seg dominansen fra utenlandske krefter som fortsetter å tvinge igjennom en politikk som strider mot befolkningens interesser.

Per i dag er den revolusjonære bevegelsen svakt organisert og mangler et tydelig, felles program. Det har foreløpig ikke utkrystallisert seg en politisk ledelse som har vært i stand til å formulere målrettede krav og gjennomføre de aksjoner som må til for å få dem innfridd.

Det er vanskelig å si nøyaktig hvem som i dag bestemmer hvilken retning Tunisia skal gå i, og det er uklart hvilken kraft, eller hvilke krefter, som står i skyggen og trekker i trådene. Men det er åpenbart at det finnes en slik kraft, eller flere. Den revolusjonære bevegelsen er likevel fortsatt ganske godt mobilisert og fortsetter å fravriste det gamle regimet innrømmelser og rettigheter, spesielt på det politiske planet, men vi vet ikke, til sjuende og sist, hvem som faktisk tar avgjørelsene.

Eliten i Tunisia ble sterkt svekket av revolusjonen, men også av mafiavirksomheten til Ben Alis klaner. Den har ikke noe politisk parti, og arbeidsgiverorganisasjonen ligger nede etter at den gamle ledelsen, som hadde for tette bånd til diktatoren, måtte gå. Men en ting er sikkert, den agendaen som gjelder i dag, er diktert av «Washington-konsensusen». Tunisia skal fortsette å være med på den inter-

nasjonale arbeidsdelingen slik den har utviklet seg under den nyliberale globaliseringen siden slutten av 1980-tallet.

Det tunisiske folket jagede diktatoren på dør, og deres eksempel følges av alle arabiske folk. Diktaturene vakler, og diktatorene er i ferd med å falle. Revolusjonene som ryster Middelhavets sørlige breidd, markerer ikke bare slutten på diktaturene, men også slutten på nykolonialismens herredømme.

Det tunisiske folket har frigjort seg, men deres nye frihet skyldes ikke frihandelens påståtte velsignelser eller innrømmelser fra diktaturets side. Friheten har folket oppnådd av egen kraft, rett og slett ved å gjennomføre en revolusjon. Tunisiernes eneste våpen mot undertrykkerne var deres mot, deres besluttsomhet og deres enhet og ønske om frihet. Som fritt folk trenger de ikke tigge noen om noe. De har snarere krav å stille.

Europeiske makter har alltid beskyttet sine egne interesser sør for Middelhavet, uten tanke for befolkningenes beste. EU-land har enorme interesser i Tunisia: Europeiske kapitalinvesteringer er på over tretten milliarder euro, det vil si nesten en fjerdedel av alle investeringer i landet. Med over 1100 bedrifter som sysselsetter, eller snarere utbytter, over 300 000 ansatte, er bedrifter fra EU den største arbeidsgiveren i Tunisia etter staten, og deres omsetning utgjør over seks prosent av Tunisias BNP.

For å ivareta disse transnasjonale selskapenes interesser støttet EU-kommisjonen og flere europeiske regjeringer, med Frankrike, Italia og Spania i spissen, diktator Ben Ali helt til siste stund mot det tunisiske folket. Fine

taler og gode intensjoner har aldri kunnet rokke ved denne kjensgjerningen. Euro-Middelhavs-partnerskapet lovte oss velstand og demokrati, men det vi fikk var fattigdom og et styrket diktatur.

I Artikkel 2 i tilknytningsavtalen mellom EU og Tunisia fra 1995 står det at respekten for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter er et avgjørende element i avtalen. Kanskje var ikke Ben Ali en diktator i 1995? Selvsagt var han det. Kanskje var ikke EU-landene klar over det? Selvsagt var de det. Hva betyr da en sånn forsikring? EU skylder det tunisiske folket en unnskyldning.

De sosiale bevegelsene i Europa har i dag en historisk mulighet til å handle mer effektivt på regionalt nivå, og kanskje også globalt, ved å knytte seg opp mot de bevegelsene som akkurat nå skaper historie – med store bys – langs Middelhavets sørlige breidd.

Mer enn noensinne er det nå mulig for oss å arbeide sammen, på tvers av Middelhavet, for demokrati, velstand, fred og vennskap mellom folkene, i gjensidig respekt for suverenitet og selvstyre. En slik dynamikk kan spre seg til hele kloden ved å styrke seg på erfaringene til andre folk og sosiale bevegelser i andre deler av verden.

Hittil har vi, sosiale bevegelser og bevegelser for en rettferdig globalisering, arbeidet ut fra hypotesen om at «en annen verden er mulig». Den tunisiske revolusjonen, som har spredt seg til en hel region, handler nettopp om å bygge denne andre verdenen som vi må skape sammen. ■

OVERSATT AV GØRIL ELDDØEN

Et annet Tyskland er mulig! ... Attac arbeider med saken!

Attac Tyskland ble etablert i år 2000 og har eksistert i 11 år. Det er nå 200 regionale grupper med til sammen 25.000 medlemmer, og antallet fortsetter å øke. Det stadig høyere antall medlemmer etterfølges av økende politisk innflytelse.

TEKST **HUGO BRAUN**,
styremedlem i Attac Tyskland

FINANSKRISEN:

La meg starte med de siste nyhetene. Den konservative tyske regjeringen er fast bestemt på å innføre finansskatt, eller Financial Transaction Tax (FTT), på EU-nivå. Dette er nøyaktig det kravet som Attac Tyskland kom med for 11 år siden.

Med tanke på finanskrisen i 2008 startet fagbevegelsen og ulike grupper innen de sosiale bevegelsene en kampanje mot de mest smertefulle resultatene av krisen. Bidraget til Attac Tyskland var en bank-domstol etterfulgt av en aksjonsdag rettet mot bankene.

Våre aktivister, støttet av allierte organisasjoner og initiativ, okkuperte eller omringet hovedkontorene til de største bankene i 75 byer. På en fredelig måte, gjennom å dele ut sjokolade og blomster, krevde vi å bryte makten til disse bankene som er «too big to fail».

I en etterligning av avisen *The Financial Times*, distribuert den samme dagen i mer enn 150 tyske byer, publiserte vi vår liste over tiltak som er nødvendige å gjennomføre for å forhindre at folk lider de mest smertefulle virkningene av krisen: En spesiell eiendomsskatt for de rike, en bankskatt, FTT, forbud mot *høyrisiko-papirer*, langt mer strenge reguleringer innen finanssektoren og sist, men

ikke minst, vårt mest radikale krav om at alle institusjoner av offentlig interesse skal være offentlig eiendom.

Dette var vårt bidrag til denne kampanjen, i tillegg til fagforeningsaktiviteter på ulike steder i landet.

Gjennom på denne måten å ha gjennomført en kampanje, som har vart i mer enn to år, har vi ingen illusjoner om at vi kan myke opp de verste symptomene av denne krisen. Det å reparere det nåværende systemet vil ikke endre den generelle situasjonen, og Attac Tyskland ser ikke seg selv som et reparasjonsverktøy.

SYSTEMSKIFTE

Attac Tyskland erklærer nå at «Tiden er moden for et systemskifte. Vi vil ikke la politikken som har blitt ført fortsette ved å la aktørene innen finansmarkeds-kapitalismen slippe unna ved å overføre problemet til staten slik at de kan begynne spillet sitt på nytt. Teknisk reparasjon rekker ikke. Det er på tide med en fullstendig snuoperasjon. ... Det er klarere enn noensinne at vi behøver grunnleggende alternativer til det eksisterende økonomiske systemet.»

Den strategiske betydningen til nye sosiale bevegelsene, slik som Attac, ligger når alt kommer til alt i de «gamle» sosiale bevegelsene, slik som for eksempel fagforeningene. I allianse mellom disse, gjennom å samarbeide når det kommer til aksjoner og politiske diskusjoner, kan samfunnsformere-

rende prosjekter bli utviklet. To av de største og mest politisk innflytelsesrike fagforeningene, United Service Union (Ver.di) og Teachers and Scientists Union (GEW), er medlemmer av Attac Tyskland.

De siste meningsmålingene viser at mer enn to tredjedeler av den tyske befolkningen føler at det nåværende systemet er urettferdig og frykter fremtiden. Men vi lyktes ikke i å mobilisere dem ut på gatene. Og det er et faktum at vår tyske historiske erfaring tilsier at økonomiske kriser ikke genererer revolusjonære krefter: Under den globale økonomiske krisen i 1929 fikk det tyske fascistpartiet sitt maksimale antall valgstemmer.

En kongress avholdt av Attac Tyskland i 2008 kalt «Capitalism at the end?» ble besøkt av mer enn 1500 unge mennesker i Berlin. På tross av at den ikke skisserte en ny samfunnsmodell for tiden etter krisen endte den med følgende opprop:

«Den neolibérale kapitalismen har kollapset og dens ideologi er død, men alternativer blir ikke skapt av seg selv. Et mer solid samfunn kan kun oppstå gjennom press nedenfra. Folk over hele jorden må skape dette sammen. Kun i en bred koalisjon av bevegelse, fagforeninger, sosiale nettverk, NGOer, kirker og mange andre kan ekte forandringer bli vunnet. La oss sammen benytte krisen som en mulighet til å skape en annen verden!»

Attac Tyskland samler i dag over 200 medlemsorganisasjoner, som fagforeninger, miljøorganisasjoner, kristne foreninger, kapitalismekritiske grupper, fredsinitiativ blant mange. Foto: Attac Tyskland.

For å realisere dette organiserer Attac Tyskland utdannings- og informasjonsprogrammer for å utvikle kontakter og forbli aktive. Man ønsker å gi alle mennesker anledning til å gjøre opp sine

egne meninger rundt komplekse økonomiske saker og å bli Attac medlemmer.

Med støtte fra våre "ekspertgrupper" planlegger vi å utarbeide analyser og skisser for på den måten å fremme alternativer

til dagens neoliberale globalisering. Gjennom å øke bevisstheten rundt problemene ved globaliseringen kan man oppnå internasjonal solidaritet nedenfra.

ATTAC TYSKLAND:

Attac Tyskland beskriver seg selv som en utenomparlamentarisk bevegelse og nettverk som inkluderer mer enn 200 medlemsorganisasjoner slik som fagforeninger, One World Centres (OWC), miljøorganisasjoner, kristne foreninger, kapitalismekritiske grupper og fredsinitiativ.

Attacs Tyskland handlingplattform blir beskrevet i organisasjonens erklæringer og programpapirer. Det er en demokratisk grasrotbevegelse, noe som betyr at Attac Tyskland

aksepterer en hel rekke verdenssyn. Men det er definitivt ingen plass innen organisasjonen for høyreekstremisme, antisemittisme eller sexisme.

To ganger årlig organiserer Attac Tyskland plenumsmøter for alle medlemmer. En av oppgavene til disse møtene er å avholde valg til koordineringssenteret, som representerer Attac Tyskland på internasjonalt nivå og utfører det daglige politiske arbeidet. Attacs hovedkontor i Frankfurt hjelper frivillige Attac-kolleger i alle ledd og nivåer, utfører administrative oppgaver og tjener som en hovedkontakt og informasjonsforbindelse. ■

Du kan besøke: www.attac.de
Oversatt av Sjur C. Papazian

Helstøpt politisk teater

TEATER

ENRON av LUCY PREBBLES på det Norske teater. Oversatt av Stephen Walton. Regi Kjetil Bang-Hansen spilles fram til 13. mars

Jeg var litt skeptisk. På hegnar.no fikk forestillingen «Enron» terningkast sju! - med kommentaren «*Dette er rett og slett for bra til å «kun» gi terningkast seks. Dette er noe så spesielt som en finansthriller på teater.*» VG og *Dagens Næringsliv* landet på terningkast fem. *Skepsis ble raskt snudd til begeistring, det blir sekser fra meg!*

Men nei, dette er ikke en thriller, det er faktisk ikke særlig spennende, i hvert fall ikke nervepirrende. Kanskje finansfolket sitter fjettet i stolen og holder seg for øynene, vi andre gjør det ikke. Heldigvis. Det er stykkets styrke. Det handler ikke først og fremst om noen galninger som ikke kjente sin begrensning, men om strukturer, om kulturelle, politiske og økonomiske føringer, som førte til *galskapen. Og som fortsatt gjør det.*

I motsetning til f eks Brechts politiske teaterstykker, er Enron basert en sann historie. Da et av verdens største energiselskap gikk konkurs i 2001, var det en skandale av dimensjoner, som avslørte grådighet, uansvarlighet og ulovligheter – og svakheter ved den økonomiske politikken. Sjokkbølger gikk gjennom finansverdenen og politiske miljøer, men markedsøkonomien overlevde.

Persongalleriet, liksom handlingen, er hentet fra virkeligheten, men karakterene er bare delvis beskrevet. På den måten unngås en annen mulig fallgrube, nemlig at vi fortaper oss i menneskelige skjebner. Siden menneskene ikke er det viktigste her, plager det oss heller ikke at hovedpersonen, Skiller, kanskje skriker i overkant mye. Vi skjønner at aktørene er tilpasset scenen, men vi tror på dem fordi skuespillerne er gode og fordi handlingen ikke krever dyptpløyende personlighetsanalyser, eller kunnskap om aktørenes øvrige liv.

Likevel kunne jeg ikke la være

å lure på om den sentrale kvinnelige rollefiguren var mer tilpasset teateroppsetningen enn godt var. Måtte det virkelig en kvinne til for å se problemene? Rollefiguren Claudia Roe er faktisk oppdiktet, i motsetning til de andre hovedrollene, men hun er ikke tatt ut av løse lufta. I følge forfatteren er Claudia en sammen-smeltning av flere sentrale kvinneskikkelser i historien om Enron, kvinner som bidro til å stikke hull på bobla. Prebble hevder ikke at kvinner har høyere moral, men at deres tettere forbindelse med familielivet gjør det lettere å se ting på avstand og til å avsløre at «keiseren ikke har klær på». Dramaturgisk fungerer Claudia utmerket, hun forandrer ikke det reelle innholdet og hun forstyrrer ikke systemkritikken stykket målbærer.

For mange Attacere er Enron-historien så vel som systemkritikken kjent stoff, men forestillingen blir ikke kjedelig av den grunn. Fint driv og scenisk eleganse, scenografi, lys og lyd er en nytelse. Underveis kan man la seg overraske av små detaljer, sjøl tenkte jeg ofte «ja, så klart... genialt.. lekkert ... Dette

er i det hele tatt en oppsetning der brikkene faller på plass, ikke minst fordi det lykkes å visualisere budskapet. Lærerikt og underholdende på en gang. Velegnet også for skolelever vil jeg tro.

En flik av Enronhistorien *bør vi særlig trekke lærdom av*: Enrons desperate behov for å deregulere energimarkedet. Dersom dereguleringa i USA hadde kommet før, er det teoretisk mulig at Enron ikke hadde kollapset, men strømkrisa i California ville ikke vært unngått. Tvert i mot, energiselskapene driver fram deregulering for å kunne presse prisene opp, ikke for å sørge for rimelig strøm til alle. De som vil, kan jo tro at den egentlige årsaken til ekstrempriser og strømbuudd i California 2000-2001, var at markedet ikke var sluppet helt fritt, men de som tror at børsnoterte energiselskap jobber for å holde prisene nede, er rimelig naive.

De som promoterer fri markedsøkonomi er ikke naive. Som den amerikanske økonomen Philip Mirowski har vist: Ofte tror de ikke på hva de selv sier. Programheftet – i magasin størrelse på glanset papir (du får selvfølgelig ikke stukket så mye som en rolleliste i hånda gratis) – skuffer ved å tilsløre det som bør være stykkets budskap. *Hvorfor i all verden har en Civitaskribent fått to og en halv side (!) til å forklare at det ikke er markedsøkonomien i seg selv det er noe i veien med?* Noen sider trengs vel for å forklare det glimrende ved Adam Smiths økonomiske teori i disse dager. Å utnytte og oppmuntre menneskenes trang til egennytte og samtidig forutsette at denne egennytten ikke tar overhånd eller antar upassende former, er en krevende filosofisk øvelse vi kunne vært spart for ved denne anledningen. Stykket taler for seg selv og livet er en god læremester. Erfaringsbasert kunnskap er ikke å forakte, og empirisk forskning gjør det stadig vanskeligere å forsvare Smiths tankespinn. Egennytte og fellesnytte går ikke opp i en høyere enhet. Kunne en løpeseddel fra Attac vært delt ut til publikum, som en motvekt til Civita-propagandaen?

BODIL CHR. ERICHSEN

Selvhjelpskapitalismen

I 2030 vil depresjon være Vestens største helseproblem. Det er strålende nytt for nyliberalismen.

BOK

OLE JACOB MADSEN

DEN TERAPEUTISKE KULTUR

Universitetsforlaget (2010)

Ole Jacob Madsen er psykolog og filosof, og tilknyttet Universitet i Bergen. I *Den terapeutiske kultur* argumenterer han for hvordan psykologiens terapeutiske logikk utgjør et ideologisk fundament for den moderne kapitalismen og nyliberalismen.

FRA PROTESTANTISME TIL PSYKOLOGI

Vi er alle underlagt psykologien. Den har for lengst frigjort seg fra psykologene, sprengt seg ut av terapirommet og inntatt samfunnet og kulturen. Den på TV, film og i ukeblader. På Dagbladets forsider og i politiske forklaringsmodeller. I selvhjelpsbøker, børsrapporter, markedsføring, religion og idrett. Vi finner den som en grunnleggende forestilling om at våre liv, vår lykke og våre vilkår i verden begynner og slutter med oss selv. Psykologien er evig til stede på samme umerkelige og virksomme vis som Gud var det tidligere.

På ett nivå skyldes psykologiseringen en bevisst strategi fra profesjonen selv. Lykkelige over å være til nytte, og med stor tro på sannhetsgehalten i sitt eget fag, har psykologene kastet seg ut på stadig nye samfunnsarenaer. Men det er også krefter langt mektigere enn psykologene som har båret psykologien mot verdensherredømme. Psykologi og kapitalisme henger ifølge Madsen nøye sammen:

Max Webers klassiske tese er kapitalismen ble muliggjort ikke bare av nye produksjonsmidler, men framfor alt av den nye «kapitalistiske ånd». Denne stammet fra protestantisk etikk, som med sin asketiske livsførsel og strenge arbeidsmoral utviklet en mennesketype perfekt tilpasset kapitalismens behov. Dessuten ledet den misnøyen med kapitalismen vekk fra det sosiale og inn

i håpet om den himmelske frelse.

Men da kapitalismen beveger seg fra 1800-tallets produksjonsøkonomi til 1900-tallets konsumøkonomi, har den ikke lenger noen nytte av den protestantiske nøysomhetsetikken. Snarere tvert imot. Men en helt fersk vitenskap står klar til overta protestantismens rolle. Psykologiens historie går hånd i hånd med framveksten av konsumkapitalismen, og dens *terapeutiske etos* dyrker en mennesketype perfekt tilpasset denne nye kapitalismen: Det selvrealiserende individ som er ansvarlig for egen lykke, lever i øyeblikket og er på stadig jakt etter nye varer og opplevelser for å fylle den indre tomheten. Dessuten leder den misnøyen med kapitalismen vekk fra det sosiale og inn i terapirommet og menneskets indre liv.

SELVHJELPSTYRANNIET

Psykologiens indre logikk tilsier at den individuelle pasienten til enhver tid er det viktige arbeidstimer som før. Samtidig er mannen hennes syk, og en dag sier kroppen stopp. Tove blir sykmeldt, og med diagnosen «utbrent» begynner hun i terapi hos psyko-

log. Hun snakker ut om jobben og mannens sykdom og føler seg gradvis bedre. Etter en stund er hun tilbake på jobb. Dette er altså en svært vellykket behandling. Problemet er at også denne vellykkede behandlingen forsterker individualiseringen og undergraver de strukturelle perspektivene på Toves problemer. Problemet har blitt flyttet inn i Toves egen psyke. Den langt, langt unna fagforeningsskrav eller protester mot effektiviseringen.

Dette er psykologiens paradoks: På individuelt nivå er det helt klart riktig å tilby Tove hjelp. Hjelpen virker. Tove får det bedre. Men samtidig bidrar behandlingen til å forsterke en individualisering som har bidratt til Toves problemer. Men psykologien er en profesjon som begynner og slutter i individet, og dens indre logikk er blind for politiske problemer.

ADHD – EN NYLIBERAL LIDELSE?

Madsen kritiserer psykologene for også å være blinde for hvordan det nyliberale verdensbildet påvirker deres tankesett. ADHD-eksplosjonen tjener som eksempel. Mellom tre og fem prosent av norske barn anslås i dag å ha sykdommen, som det etter hvert er enighet om at er en biologisk betinget, nevrologisk forstyrrelse. Disse biologiske betingelsene har vi hatt med oss i generasjon etter generasjon, lenge før sykdommen eksploderte. I biologien finnes ingen sykdommer, avvik eller diagnoser, bare en variasjon som først blir problematisk i møtet med kulturelle funksjonskrav. Det er ikke norske barns gener som har endret seg de siste årene – det er samfunnet og kulturen. Madsen påpeker at kriteriene for å oppfylle en ADHD-diagnose er en ren negasjon av nyliberalismens krav om selvkontroll og indre styring. Kanskje er titusenvis av skolebarn på medisiner, med store problemer med å tilpasse seg skolevirkeligheten et resultat av reformer som vektlegger indre motivasjon, selvkontroll og ansvar for egen læring?

Psykologien kunne brukt fenomenet ADHD til å rope varsko mot nyliberalismen: ►

Vi blir syke av den. Men psykologien har i stedet blikket stivt festet på hvert enkelt barn med ADHD. Og i stedet for samfunnskritikk, blir diskursen rundt ADHD ureflektert et ledd i ytterligere individualisering.

På strukturelt nivå er psykologien en del av problemet. Og hver gang den gjør noe godt på individuelt nivå, bidrar den til å opprettholde strukturer som gjør det sannsynlig at stadig nye individer vil få problemer.

HØNA ELLER EGGET?

Den terapeutiske kultur er velskrevet, lettlest, godt argumentert og oppleves i høyeste grad som en viktig bok. Men jeg er usikker på om den er best som kritikk av psykologien eller av nyliberalismens makt over sinnene. Madsens perspektiv er at kapitalismen trenger psykologien. Og selv om han understreker at psykologene slett ikke *ønsker* å løpe nyliberalismens ærend, tegner han i praksis opp et bilde av en profesjon som ukritisk gjør nettopp det. Men er det egentlig rart at psykologien ikke makter å motstå nyliberalismen? Hvilke profesjoner makter det? En viss edruelighet savnes i forhold til maktforholdet mellom Psykologien og Kapitalismen.

Dessuten virker kritikken av at profesjonen overhodet ikke tar inn over seg problemet med individualiseringen en smule tendensløs. Både fordi han selv baserer seg på flere psykologer som fører samme kritikk som ham, og fordi det er galt samme hva psykologene gjør: Det er ille når de graver seg ned i egen profesjon, men det er enda verre når de tar profesjonen ut i verden.

Madsen har løftet fram en viktig kritikk. Han reiser ingen alternativer, men de kommer forhåpentligvis senere. Madsens kritikk er uansett et godt grunnlag for videre debatt.

TORKIL HVIDSTEN

Artikkelforfatteren går i terapi og oppfyller alle kravene til en ADHD-diagnose.

Akademisk kapitalisme

Universitet og høyskoler verden over har de siste tiår gjennomgått omfattende reformer. De styres i økende grad som kunnskapsbedrifter, og utdanning er blitt en global, kommersiell vekstindustri.

NTNU/HiST Attac har lenge jobbet med (eller rettere sagt mot) New Public Management på mange fronter. De har i flere år hatt en gruppe som har jobbet med spørsmål rundt høyere utdanning, og har hatt særlig fokus på nyliberale reformer innen sektoren - deriblant også New Public Management.

Sammen med Res Publica står de nå bak en bokserie som omhandler utviklingen i utdanningssektoren. Ronny Kjelsberg er redaktør for serien, sammen med et redaksjonsråd som er rimelig bredt sammensatt fra ulike miljø, men med tyngde nettopp fra NTL og Attac.

Andre Attacere i redaksjonsrådet er Torunn Lien Nilsen, Sigrunn Tvedten og Ronny Myhre. Ellers består rådet av Ann Kristin Alseth, Paul Bjerke og Håvard Nilsen.

Den første utgivelsen er nå klar. Det er boken «Akademisk kapitalisme» av Knut Kjeldstadli - kjent historieprofessor ved UiO, og tidligere landsstyremedlem i Attac Norge. Fra forlagets omtale:

«Universitet og høyskoler verden over har de siste tiår gjennomgått omfattende reformer. De styres i økende grad som kunnskapsbedrifter, og utdanning er blitt en global, kommersiell vekstindustri: Multinasjonale selskaper sponser forskning og får enerett på resultatene. Viktig kunnskap hemmeligholdes av kommersielle hensyn. I Norge tilbyr universiteter gründerkurs og bruker millioner på reklame. Hva skyldes denne utviklingen?

I denne boka viser historieprofessor Knut Kjeldstadli med en rekke konkrete internasjonale og norske eksempler hva reformene innebærer, og hva som er drivkreftene bak. Kjeldstadli spør også om hvordan vi bør

FAKTA

- Knut Kjeldstadli (f.1948) historiker og forfatter
- Jobber som professor i moderne historie ved Universitet i Oslo
- Akademisk kapitalisme (2010) er utgitt av Res Publica, i samarbeid med Attac.

tenke konstruktivt om vitenskap og høyere utdanning. Mellom den markedsliberale og de verdikonservative idealer om dannelse tar han til orde for en tredje posisjon: et engasjert og forpliktet samfunnsuniversitet, fritt fra statlige og kommersielle føringer.

Kjeldstadli leverer en offensiv kritikk av den akademiske kapitalismen, for et universitet som verken er kunnskapsfabrikk eller elfenbenstårn. «

Det er åpenbart at det trengs kunnskap og opplysning om utviklingen i sektoren. Alt for mange sitter på sin egen tue og kikker nærsynt på sine egne problemer uten å se sammenhengene med andres problemer på andre områder.

Faglig ansatte ser sin demokratiske innflytelse og faglige frihet innskrenkes.

Administrativt ansatte møtes av en hverdag med stadig mer rigorøse rapporterings- og dokumentasjonsregimer. Studenter i Norge føler seg kanskje fortsatt trygge, men de burde kikke ut i resten av verden hvor skolepengene økes og tilbudet forringes. Der som utviklingen fortsetter står det for døren også her.

Derfor: Jobber du eller studerer ved en høyere utdanningsinstitusjon. Eller har du gjort det, eller tenker å gjøre det? Eller kjenner du noen som tar høyere utdanning? Eller bryr du deg rett og slett bare om framtida for kunnskap, utdanning, vitenskap og dermed samfunnet generelt? Skaff deg kunnskap om situasjonen, og kjøp boka!

Knut Kjeldstadli's bok om markedsrettingen av akademien utgis i samarbeid med NTNU/HiST Attac.

RONNY KJELSBERG

NYHET!

Bokpakke

Bokpakken består av:

- Økonomisk Apartheid (2004)
- Attac Norges årbok 2009
- Attac Norges årbok 2008
- Når alt blir handel, Guidebok til Verdens handelsorganisasjon (2003)
- Fanget i gjeldsfelle, En debattbok om U-landsgjelda (2002)

Porto 100,-

Pris 99,-

Totalt 199,-

Dette er et lite utvalg av hva du kan bestille på nettsidene våre:

<http://www.attac.no>

Du kan også bestille ved å ringe Attac-kontoret på 22 98 93 05.

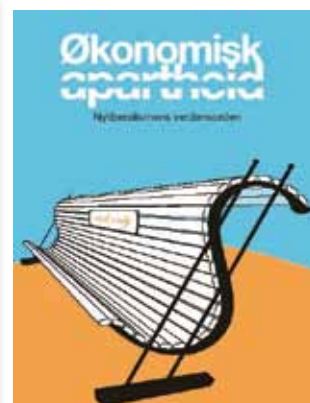
Fra marked til demokratisk styring

Attac Norges Årbok 2009:

Attacs artikkelsamling fra 2010 består av et utvalg artikler om dagsaktuelle temaer, skrevet av Attac-aktivister i året som har gått. Vi håper at samlingen kan være til nytte for de som ønsker seg en enkelinnføring i Attacs hovedsaker, og at den kan inspirere til fortsatt kamp for demokratisering av økonomien, lokalt, i Norge og i resten av verden.

Artikkelsamlingen er delt inn i fire hovedkapitler: Demokratisk kontroll over finansmarkedene, Etisk forvaltning av oljefondet og klimakrisa, Skatteparadis og Markedsmakt og motmakt.

Pris 25 kr + porto

Økonomisk apartheid

Vi kjøper rettferdig kaffe. Vi betaler velmente medlemskap og gir til TV-aksjonen år etter år. Den globale uretten består.

Forstår vi hvorfor? Strømmer verdiene fortsatt vekk fra menneskene som trenger dem mest? Hvilke mekanismer skaper – mot vår vilje – et globalt, økonomisk apartheid?

Denne boken gir deg

- fakta om nyliberalismen
- forståelige forklaringer
- fortellingen om Attac.

«Dagens prosjekter – som FNs Tusenårsmål – legger mer vekt på å behandle symptomene på fattigdom enn å angripe årsakene» – fra Erik S. Reinerts bidrag i denne boken

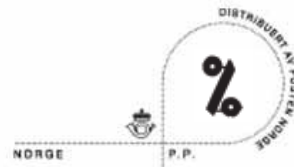
Pris 50 kr + porto

Artikkel til Utveier?

Attacs medlemsmagasin Utveier ønsker seg artikler fra Attacere over hele landet: Har du en god sak så har vi spalteplass. Vi ønsker oss stoff fra ditt lokallag, vi ønsker oss bilder og tekst fra aksjoner og markeringer over hele landet. Og vi ønsker oss leserinnlegg og kommentarer. Ring Terje på 957 997 67 eller send en mail til terje@attac.no.

B ØKONOMI
ÉCONOMIQUE

Returadresse:
Utveier c/o Attac
Osterhausgate 27
0183 Oslo

Jeg vil bli medlem av Attac!

- Vanlig medlem (kr. 300,-)
- Student/trygdet/pensjonist (kr. 100,-)
- Ungdom under 20 (kr. 50,-)
- Støttemedlem – for deg som vil gi litt ekstra (kr. 600,-)

navn

adresse

postnr. og sted

epost

telefon

fødselsår

Adressaten betaler
for sending i Norge

ATTAC NORGE
Svarsending 1250
0090 Oslo